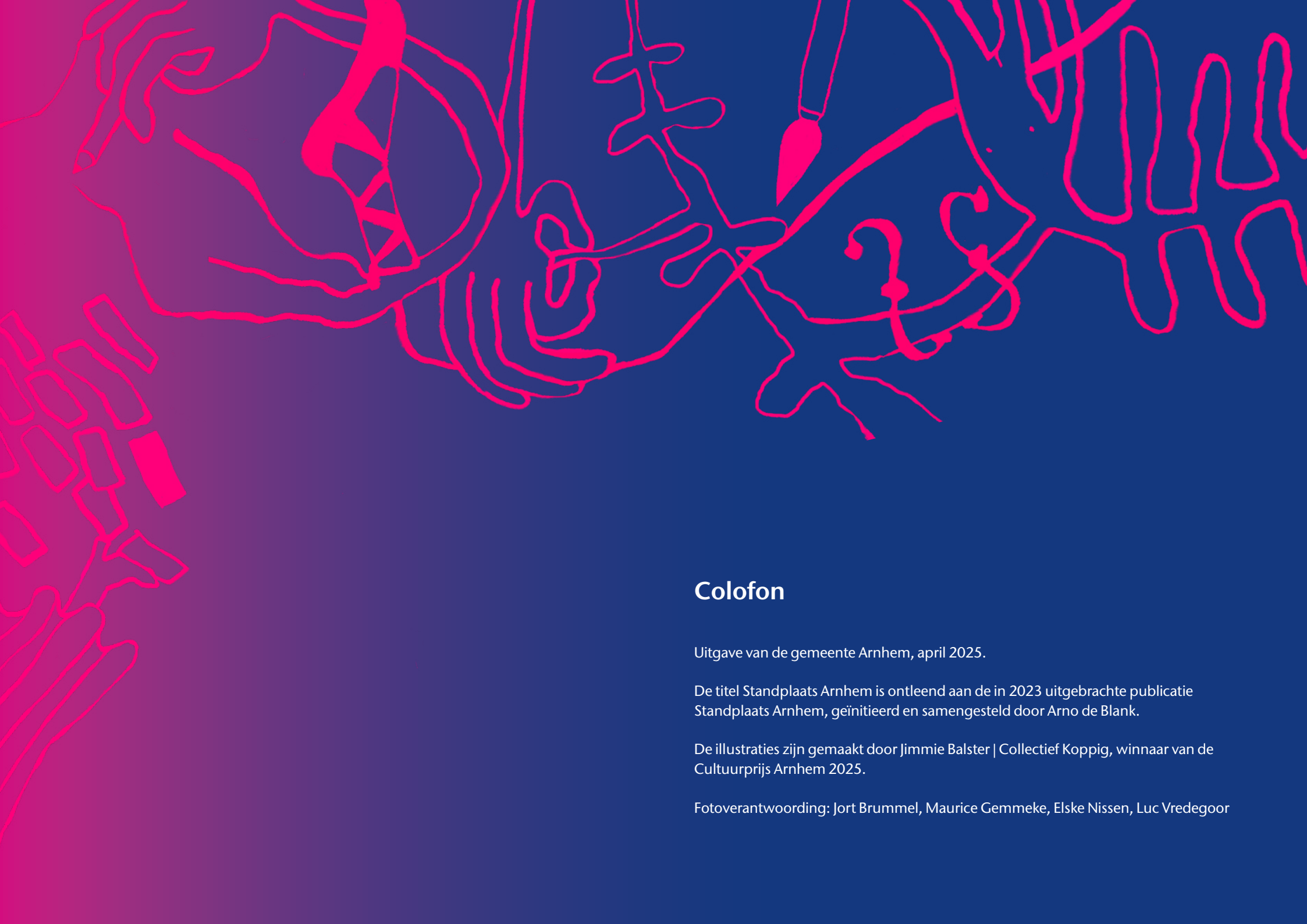

Standplaats Arnhem

Uitgangspuntennota Cultuurbeleid 2025-2028

Colofon

Uitgave van de gemeente Arnhem, april 2025.

De titel Standplaats Arnhem is ontleend aan de in 2023 uitgebrachte publicatie Standplaats Arnhem, geïnitieerd en samengesteld door Arno de Blank.

De illustraties zijn gemaakt door Jimmie Balster | Collectief Koppig, winnaar van de Cultuurprijs Arnhem 2025.

Fotoverantwoording: Jort Brummel, Maurice Gemmeke, Elske Nissen, Luc Vredegoor

Inhoud

Voorwoord wethouder	4	Arnhem maakt ruimte	29
Inleiding: waarom een Uitgangspuntennota?	5	Uitgangspunten Arnhem maakt ruimte	30
Leeswijzer	7	Kunst en cultuur in een groeiende stad	30
Arnhem maakt	8	Arnhem maakt mogelijk	34
Uitgangspunten Arnhem maakt	9	Uitgangspunten Arnhem maakt mogelijk	35
Makers	9	Een toekomstgericht en dynamisch subsidiehuis	36
Werkplaatsen, broedplaatsen en regelloze ruimtes	12	Samenwerken en afstemmen met andere overheden	38
Cultuureducatie (kennismaken)	15	Ander instrumentarium	39
Amateurkunst en cultuurparticipatie (cultuurmakers)	16	Bijlage 1: Financieel kader 2025-2028	41
Arnhem maakt mee	17	Bijlage 2: Referentienormen culturele voorzieningen	44
Uitgangspunten Arnhem maakt mee	18	Bijlage 3: Subsidiehuis	45
Aanbod	18		
Kennis van het publiek	23		
De maatschappelijke en economische betekenis van kunst en cultuur	25		
Dichtbij en toegankelijk	27		

Voorwoord wethouder

Waarom is kunst en cultuur belangrijk? Die vraag krijg ik vaak. En eerlijk gezegd stel ik hem mezelf ook geregeld. Niet om te twijfelen, maar juist om mezelf eraan te herinneren waarom het ertoe doet.

Kunst en cultuur geven ruimte. Aan verwondering, aan kritiek, aan woede en aan nieuwe perspectieven. Ze helpen ons om te begrijpen wat we voelen, wat we zien en wat we meemaken. Als individu, maar ook als samenleving. In een tijd waarin alles tegelijk lijkt te veranderen, biedt cultuur geen pasklare antwoorden, maar wel de taal om vragen te stellen. En dat is precies wat we nodig hebben.

In Arnhem voel je dat. Deze stad ademt creativiteit. De energie van jonge makers, de kracht van gevestigde instellingen, de veelheid aan disciplines en verhalen. Kunst leeft hier op straat, in mode, in muurschilderingen, op festivals. In buurthuizen, theaters, werkplaatsen en ateliers. Cultuur is niet alleen in de binnenstad, maar in elke wijk, in elke generatie en in elke taal.

Voor mij is cultuur geen luxe. Het is geen extraatje. Het is de zuurstof van de stad. Juist in een samenleving die soms polariseert, die worstelt met ongelijkheid of onzekerheid, hebben we kunstenaars nodig die de tijdgeest aanvoelen, verbeelden en bevragen. En dus ook een cultuurbeleid dat durft te ondersteunen én ook durft los te laten. Dat stimuleert en experimenteerruimte geeft. Dat uitgaat van vertrouwen en nieuwsgierigheid.

Deze uitgangspuntennota is een uitnodiging. Geen eindpunt, maar een startpunt. Om samen met de sector, met makers en instellingen, te bouwen aan een Arnhem waarin cultuur er voor iedereen is – in de volle breedte, van hiphop tot klassiek, van spoken word tot digitaal ontwerp. En waarin we de vrijheid van de kunst koesteren omdat het ons verbindt.

Daarom is cultuur belangrijk.

Cathelijne Bouwkamp,
Wethouder Cultuur, gemeente Arnhem

Inleiding: waarom een uitgangspuntennota?

Arnhem koestert de aanwezigheid van kunst en cultuur in de stad. We willen dat alle Arnhemmers hiermee in aanraking komen en dat de kracht van kunst en cultuur ten volste tot zijn recht komt in de stad en haar wijken. Dat betekent dat het cultuurbeleid mee moet bewegen met trends en ontwikkelingen in de sector en in de maatschappij. Het huidige cultuurbeleid is gestoeld op *Stroom*, de cultuurnota uit 2012. Deze is in 2016 geëvalueerd en geactualiseerd in 2020. We hebben ervoor gekozen om niet op dit moment een nieuwe cultuurvisie te presenteren maar stellen eerst uitgangspunten met actiepunten voor de periode 2025 – 2028 vast. In 2024 publiceerde de Raad voor Cultuur haar stelseladvies '[Toegang tot cultuur](#)'. We verwachten dat dit tot veranderingen leidt voor de wijze waarop het landelijke cultuurbestel vanaf 2029 wordt ingericht en dat dit ook gevolgen heeft voor Arnhem.

In de komende tijd willen en moeten we anticiperen op ontwikkelingen om ons heen. De groei van de stad, een veranderende bevolkingssamenstelling, een toenemende tweedeling in de samenleving en de spanningen die dat met zich meebrengt: kunst en cultuur verhouden zich daartoe en zijn onderdeel van een brede maatschappelijke, politieke agenda. De sector zelf kent ook de nodige opgaven. Veranderende behoeften en gedrag van een nieuwe, divers samengestelde generatie publiek vragen de nodige innovatie en samenwerking. Meer diversiteit in de culturele organisaties en een eerlijke beloning van makers vragen om andere manieren van werken en keuzes in de bedrijfsvoering. Financieel is het met stijgende kosten en minder of niet meestijgende inkomsten onverminderd spannend. Zowel gemeenten als culturele sector staan voor stevige financiële uitdagingen.

Het is kortom belangrijk te blijven werken aan een solide basis voor kunst en cultuur in onze stad. Dat betekent aandacht voor makers in de hele keten, voor het aanbod en voor het publiek, voor huisvesting en vastgoed. Het subsidiehuis, dat piept en kraakt, willen we breder openstellen voor een nieuwe generatie makers en voor nieuwe disciplines en genres.

De vergezichten die ons bij de uitgangspuntennota inspireren zijn de Omgevingsvisie 2040 en de Visie Sociaal Domein 2040.

De Omgevingsvisie is eind 2023 door de raad vastgesteld. Deze laat zien dat Arnhem in 2040 een groene, creatieve en vitale stad is met ruimte voor meer inwoners en bedrijvigheid. De stad is een onderdeel van een sterke regio met een veelzijdig landschap, omringd door natuur, waardevolle wijken en een stevige culturele infrastructuur met voldoende ruimte om te ontwikkelen en te creëren. Kunst, cultuur en creativiteit dragen ook in 2040 bij aan de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van de stad. Arnhem is en blijft een stad waar creativiteit en vrijheid een belangrijk onderdeel van de identiteit vormen.

In de Visie Sociaal Domein staan drie beleidsdoelen centraal: iedere Arnhemmer heeft dezelfde kansen op persoonlijke ontwikkeling, een stabiele basis voor alle Arnhemmers, alle Arnhemmers kunnen in vrijheid en veiligheid leven.

De rode draad van deze nota richt zich op de versterking van het maakklimaat in de stad. Dit betekent dat we ons cultuurbeleid vormgeven vanuit het standpunt en belang van culturele en creatieve makers. Een belang als individu, als collectief en werkend in een keten. Als student, jong talent, mid-career en end-career. Een beleid dat oog heeft voor de behoeftes van een maker, zoals waar mogelijk toegang tot en verbinding met de top-instellingen, waar nodig coaching en begeleiding vanuit die top-instellingen en tegelijk mogelijkheden om een eigen publiek te bereiken. Een beleid dat inzet op ontwikkelruimte, zowel in financiële zin als in ruimtelijke zin als in coachende en begeleidende zin. Een beleid dat daarmee ook smoel, karakter, identiteit en profiel geeft aan Arnhem als culturele stad. Namelijk een stad waar in relatieve rust en luwte ruimte wordt geboden aan experiment en ontwikkeling, maar waar tegelijk vernieuwing centraal staat en spannende en nog onbekende kunst en cultuur getoond en gepresenteerd wordt. Een stad ook waar de bijkomende grootstedelijke dynamiek en problematiek kunst maatschappelijke betekenis geeft. Het beoogde effect is het bereiken van een kwalitatief, vernieuwend cultuuraanbod dat breed, divers en toegankelijk is zodat het in verbinding staat met de stad en de regio.

Belangrijke bouwstenen zijn een drietal onderzoeken die wij in de aanloop naar de uitgangspuntennota hebben laten doen. Ten eerste is aan Blueyard gevraagd een voornamelijk kwalitatieve analyse te maken van de staat van de culturele sector in Arnhem en de maatschappelijke en economische uitdagingen waar deze voor staat. Mede in het licht van landelijke trends en ontwikkelingen. Dit heeft geresulteerd in het rapport 'Arnhem, creatieve stad van verbinding'. Daarnaast is een sectoranalyse van de podiumkunsten in Arnhem gemaakt. Onderdeel van die sectoranalyse is ook een analyse van de popcultuur in Arnhem. Via interviews en rondetafelgesprekken is de sector en de stad bij deze onderzoeken betrokken en is input opgehaald. De belangrijkste aanbevelingen en aandachtspunten van deze rapporten hebben een plek gekregen in deze uitgangspuntennota. Ook hebben we de nog actuele aandachtspunten uit 'Beeld van de Kunst. Sectoranalyse en Advies Beeldende Kunst en Vormgeving Gelderland en Arnhem' uit 2019 van Blueyard een plek gegeven in deze nota. Tot slot heeft de gemeente Sweco Nederland gevraagd om onderzoek te doen naar referentienormen voor culturele voorzieningen, met het oog op de groeiende stad die Arnhem is. Hoeveel culturele voorzieningen zijn er nodig om alle Arnhemmers in aanraking te kunnen laten komen met kunst en cultuur? En waar is dan het meest behoefte aan? Ook de resultaten van dit rapport zijn meegenomen in deze nota.

Nog voor deze uitgangspuntennota werd opgesteld zijn de belangrijkste conclusies uit de onderzoeksrapporten gedeeld met de culturele sector in Arnhem. We hebben in een stadsgesprek de belangrijkste aandachtspunten voor de stad opgehaald. We hebben daarnaast een aantal spontane reacties uit het veld ontvangen, waar we erg blij mee zijn. We hebben ze waar nodig en mogelijk een plek gegeven in deze uitgangspuntennota: 'Handreiking nieuwe cultuurvisie' van Cultuur Netwerk Arnhem (CNA), een reactie van het Platform Amateurkunst Arnhem, het 'Hiphop Manifest 026' van de HipHopHub en 'DURF. Manifest door en voor jonge en beginnende makers van Arnhem' van een collectief van jonge en beginnende makers.

Het beoogde effect is het bereiken van een kwalitatief, vernieuwend cultuuraanbod dat breed, divers en toegankelijk is zodat het in verbinding staat met de stad en de regio.

Leeswijzer

Met deze uitgangspuntennota laten we zien welke weg we inslaan. We presenteren nadrukkelijk nog geen nieuwe cultuurvisie. Wel draaien we aan enkele knoppen om het hoofd te kunnen bieden aan alle ontwikkelingen in de sector en daarbuiten. We doen dit graag samen met de sector, waarmee we de verbinding tussen sector en gemeente versterken. Deze uitgangspuntennota is op een aantal punten dan ook een nadrukkelijke uitnodiging aan de sector om mee te denken en samen te werken.

In deze uitgangspuntennota geven we aan waar we de komende jaren op in zetten¹. Hierdoor wordt de context duidelijk waarin investeringen, projecten, activiteiten en pilots gedaan worden. Ook wordt duidelijk wat nog niet genoeg aandacht heeft en waar de aandacht de komende jaren naar uit moet gaan om de in deze nota beschreven ambities te bereiken.

We beschrijven onze uitgangspunten aan de hand van vier thema's: 'Arnhem maakt', 'Arnhem maakt mee', 'Arnhem maakt ruimte' en 'Arnhem maakt mogelijk'. We starten elk thema met onze ambitie. Binnen deze ambities formuleren we uitgangspunten en maken we aan de hand van actiepunten duidelijk waar we de komende jaren (tot 2029) mee gaan beginnen. We doen dat zo concreet mogelijk en geven aan als er nog onderzoek nodig is, of pilots uitgezet worden.

Binnen de vier thema's zijn alle concrete acties telkens uitgewerkt in een tabel.

- **Wat doen we tot 2029?**
- **Hoe doen we dat?**
- **Aan welk uitgangspunt draagt deze actie bij?**

1 Deze Uitgangspuntennota richt zich op het kunst & cultuurbeleid voor Arnhem. De gemeenteraad heeft in 2024 een Erfgoednota vastgesteld waarin het erfgoedbeleid van de gemeente is vastgelegd.

ARNHEM MAAKT

Beter faciliteren van makers

*Arnhem is een stad van makers, waarbij we een brede definitie van makers hanteren: van de amateurtoneelspeler die eens per maand op zaterdag repeteert in de gymzaal in de wijk, de middelbare scholier die elke donderdagavond met zijn band speelt in de Jacobiberg, de ArtEZ-student die acteert in een stuk van Theater Oostpool, het graffiticollectief dat gevraagd wordt een **mural** te maken, tot de beeldend kunstenaar wiens reusachtige installaties over de hele wereld, maar ook in Arnhem zelf zijn te zien. Binnen het thema 'Arnhem maakt' hebben we het dus over de hele keten van het culturele makerschap: van jong tot oud, van amateur tot professional, van geschoold tot autodidact en van populair tot experimenteel. Arnhem wil een stad zijn die haar makers optimaal faciliteert en in de spotlight zet. Een stad waar makers zich thuis voelen omdat ze kunnen maken wat ze willen maken. Deze artistieke vrijheid is een krachtige en nodige bron van blijvende vernieuwing in de kunst en cultuur. Het maakt het aanbod in de stad interessant, verrassend en bijzonder. Voor inwoners en bezoekers. We hebben onze makers nodig omdat ze bijdragen aan de ontwikkeling van de stad, de leefbaarheid in de stad en daarmee aan het geluk van de Arnhemmers. Hun verbeeldings- en zeggingskracht is onmisbaar bij het vormgeven van de toekomst van onze stad. Zij maken de stad.*

Uitgangspunten Arnhem maakt

- 1 Arnhem is een stad waar makers (van startend, via mid-career, naar end-career) kunnen werken vanuit artistieke vrijheid. Het geven van ruimte aan onderzoek, verdieping, reflectie en experiment leidt tot vernieuwing binnen en tussen de disciplines en verrijkt zo het aanbod in de stad.
- 2 Het vestigingsklimaat voor talentvolle kunstenaars en creatieven wordt versterkt door het kunnen bieden van betaalbare werk- en oefenruimte en het creëren van een aantrekkelijk cultureel en creatief klimaat.
- 3 Initiatief kunnen ontplooiën in broedplaatsen, regelloze ruimtes en andere culturele ruimtes om te produceren, repeteren en presenteren is van groot belang voor makers en kleinere culturele organisaties in de stad.
- 4 Ruimtes voor kunst en cultuur worden optimaal benut en ruimhartig ingezet.
- 5 De cultuursector, het onderwijs, de gemeente en andere overheden delen een gezamenlijke visie op de gehele keten van talentontwikkeling.
- 6 Om makers adequaat te kunnen ondersteunen is samenhang en samenwerking binnen de culturele infrastructuur en met het kunstvakonderwijs op het gebied van artistieke en zakelijke talentontwikkeling een voorwaarde.
- 7 Iedere Arnhemse jongere maakt tijdens de schooltijd (PO/VO/MBO) kennis met kunst en cultuur.
- 8 Cultuureducatie draagt bij aan persoonsvorming en kansengelijkheid, het creëren van publiek voor de toekomst en burgerschap. Amateurkunst, cultuurparticipatie en cultuureducatie vormen de humuslaag van de culturele sector en zijn onderdeel van de culturele infrastructuur. Daarbij is er ook aandacht voor non-formele en anders georganiseerde amateurkunst en cultuurparticipatie.

Makers

Een stad als Arnhem, waar het kunstvakonderwijs van ArtEZ University of the Arts (hierna: ArtEZ) en de creatieve opleidingen van Rijn IJssel en de Hogeschool Arnhem Nijmegen (HAN) voor veel nieuwe culturele en creatieve makers zorgt, maar waar ook veel autodidacten actief zijn, vraagt om cultuurbeleid dat behoeften en perspectieven van makers niet alleen onderkent, maar ook ondersteunt. We willen begrijpen wat makers nodig hebben en hen daarin goed ondersteunen. We faciliteren toegang tot en verbinding met de Arnhemse (top)instellingen, coaching en begeleiding, en mogelijkheden om een publiek te bereiken. Ook willen we voorzien in de grote behoefte aan ruimtes (studio's, ateliers, repetitieruimtes). We ondersteunen ontwikkeling en professionalisering zowel op artistiek als zakelijk vlak. En we willen ruimte bieden aan makers die aan maatschappelijke vraagstukken willen werken.

In Arnhem is ook een nieuwe generatie makers actief die autodidact is, vaak in disciplines zoals hiphop, *spoken word*, muziek en dans. Deze makers ontwikkelen zich vanuit de amateurkunst, cultuurparticipatie of via specifieke communities. Ons cultuurbeleid is ook op deze makers gericht, die net als andere makers toegang hebben tot regelingen, ruimtes en verbinding met culturele instellingen.

Daarnaast zien we de waarde van amateurkunst en cultuurparticipatie: ze zijn onlosmakelijk onderdeel van de keten en vormen de basis waarop de culturele sector staat. Hetzelfde geldt voor cultuureducatie: we vinden het kennismaken met kunst en cultuur (zelf maken, maar ook zelf ervaren) belangrijk. Kunst- en cultuuronderwijs zorgt voor verbinding, draagt bij aan persoonlijke en burgerschapsontwikkeling, leidt talent op en voedt het publiek van de toekomst.

Mogelijkmakers

Onder mogelijkmakers verstaan we alle mensen die het mogelijk maken om kunst en cultuur aan een publiek te verbinden en zich inzetten om het werk van Arnhemse makers op allerlei manieren, op allerlei plekken te presenteren. Voorbeelden van mogelijkmakers zijn zakelijk leiders, fondsenwervers, marketingprofessionals, maar ook technici, decorbouwers enzovoort. Tijdens corona zijn veel werkenden in de culturele sector iets

anders gaan doen, omdat ze geen werk meer hadden. Daarom is er nu een gebrek aan cultuurpersoneel. De ontwikkeling van (talentvolle) mogelijkmakers gaat niet altijd vanzelf. We vinden het belangrijk dat jonge mensen zich verbinden aan de sector, dat ze elkaar ontmoeten en dat culturele instellingen hen mogelijkheden bieden om zich te laten ontwikkelen. Via de Cultuur Academy steunen we projecten zoals De Generator (voor jonge zakelijk leiders) en Bestuur mee in de cultuursector (voor jongeren die lid zijn of willen worden van een raad van toezicht of bestuur). Daarnaast bekijken we hoe de professionele instellingen kunnen bijdragen aan de verdere ontwikkeling van mogelijkmakers en waar het onderwijs (bijvoorbeeld het MBO) ook een rol kan spelen.

Ondersteuning voor makers

Het creëren van een sterk makersklimaat gaat niet alleen over de artistieke ontwikkeling van makers, maar juist ook over de mogelijkheid om zich te positioneren, een eigen publiek en draagvlak op te bouwen, zich zakelijk te ontwikkelen en/of zichzelf en hun werk te presenteren. We zullen daarom blijven inzetten op een geactualiseerde Stroomversnellersregeling, die nieuwe initiatieven en makers laagdrempelig financiële ruimte biedt (zie daarvoor 'Arnhem maakt mogelijk'). We onderzoeken ook of aanvragen gemakkelijker en sneller kan. In een pilot maken we flitssubsidies onderdeel van de Stroomversneller: kleine bedragen, die eerste en/of kleine individuele projecten mogelijk maken. Ook faciliteren we collectieve zakelijke talentontwikkeling en professionalisering voor makers. Ontmoetingsmomenten die ervoor zorgen dat makers bij elkaar worden gebracht zijn daarbij belangrijk: tijdens ontmoeting is er ruimte voor uitwisseling, kennisdeling en onderzoek naar samenwerking. De gemeente houdt er toezicht op dat dit soort bijeenkomsten kunnen blijven bestaan en dat de Cultuur Academy binnen de huidige opdracht haar scope kan verbreden: nog meer makers moeten de weg naar de Cultuur Academy weten te vinden.

Talentontwikkeling

De komende jaren ontwikkelen we samen met de sector een breed gedeelde en gevoelde visie op talentontwikkeling en structurele samenwerking in de ondersteuning van talent. Talentontwikkeling zorgt voor vernieuwing in de kunsten, waar we als belangrijke cultuurstad een bijdrage aan willen leveren. Ook zorgt een breed gedragen aanpak voor doorstroom en verdere ontwikkeling, in of buiten Arnhem. Met het in kaart brengen van de hele keten van talentontwikkeling, waarbij we helder maken wat we hieronder verstaan in de verschillende fasen van

de ontwikkeling van een maker, krijgt het makersklimaat een stevig fundament. Dit zorgt ervoor dat Arnhem aantrekkelijk is voor makers om in Arnhem te blijven, of zich er te vestigen.

Meerdere culturele instellingen, al dan niet specifiek gericht op talentontwikkeling, hebben een belangrijke rol, of kunnen deze spelen, bij het ontwikkelen van talent. Zij bieden – binnen hun discipline of discipline-overstijgend – ruimte aan makers om zichzelf te laten zien, tijdens onder meer podiumpresentaties, netwerkbijeenkomsten, exposities en als onderdeel van de (voor)programmering. Ook nemen ze vaak makers voor langere tijd onder hun hoede om te werken aan hun ontwikkeling, niet alleen op artistiek vlak, maar ook op zakelijk vlak. We inventariseren - te beginnen bij de podiumkunsten - welke spelers binnen de Arnhemse culturele infrastructuur een bijdrage leveren aan talentontwikkeling, en wie dat nog niet doen, maar wel zouden kunnen. In sommige gevallen kan talentontwikkeling onderdeel zijn van de subsidieopdracht. We ondersteunen de sector om het voortouw te nemen in versterking van talentontwikkeling op verschillende niveaus. Vanuit een brede blik inventariseren we noden en behoeften van de verschillende soorten talent. We doen dit allereerst voor de podiumkunsten en onderzoeken of dit ook wenselijk of noodzakelijk is voor andere disciplines.

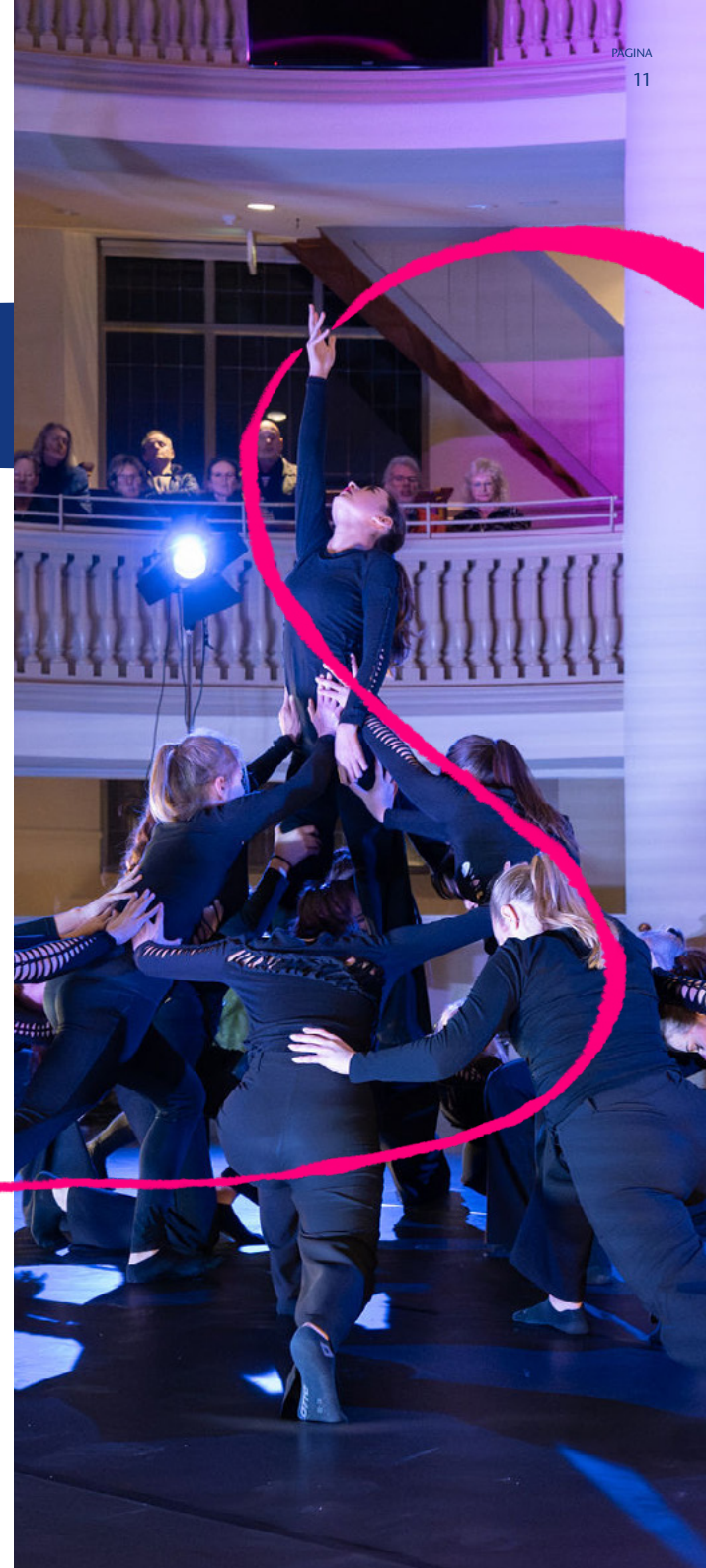
Samenwerken met het onderwijs

We vinden het belangrijk dat ArtEZ, en ook de creatieve opleidingen van Rijn IJssel en de HAN vaker en meer structureel betrokken raken bij de stad en de culturele sector. We willen dat studenten Arnhem in al haar facetten, en het cultuuraanbod in het bijzonder, leren kennen, waardoor zij zich meer verbonden voelen met en langer blijven in, of op een later moment terugkomen naar de stad. Via Arnhem Stadiestad werken de onderwijsinstellingen en gemeente hier gezamenlijk aan.

We willen ook dat studenten en alumni zichtbaarder zijn met hun werk in de stad. Daarvoor is nodig dat er structurele gesprekken op gang komen tussen gemeente, sector en onderwijs. Deze gesprekken zorgen voor een duurzame inbedding van het kunstvakonderwijs in de stad, waarbij studenten en alumni zichtbaarder zijn in programma's en programmering op onze podia en andere plekken, maar ook meer bij kunnen dragen aan vraagstukken die in de stad spelen. Een voor studenten en alumni aansprekend cultuuraanbod met volop kansen om zich daarmee te verbinden of aan te sluiten is daarbij noodzakelijk.

Acties makers

Wat doen we tot 2029?	Hoe doen we dat?	Aan welk uitgangspunt draagt deze actie bij?
We zetten in samenwerking met de Cultuur Academy een pilot op voor flitssubsidies en kijken hierbij naar toegankelijke en laagdrempelige vormen van aanvragen.	We maken via een apart toe te kennen budget kleine bedragen tot 500 euro beschikbaar voor makers in samenhang met de Stroomversnellersregeling.	1
Samen met de sector en het kunstvakonderwijs brengen we de keten van talentontwikkeling voor de podiumkunsten in beeld, we benoemen de hiaten, brengen partners samen en stimuleren structurele samenwerking, bijvoorbeeld in een talentenprogramma.	We stellen een procesbegeleider aan om samen met de sector, onderwijs en gemeente duurzame samenwerkingsverbanden te organiseren. We onderzoeken of dit ook voor andere ketens nodig is.	5,6
Het creëren van meer onderlinge verbindingen en samenwerking tussen kunstvakonderwijs, sector en stad om een aantrekkelijke stad voor nieuwe makers te blijven.	In samenspraak met de sector gaan gemeente, ArteZ en Rijn IJssel in gesprek o.a. over belangrijke voorwaarden voor studenten om goed te landen in de stad en een beroepspraktijk te ontwikkelen.	1,2,5,6
Ruimte voor onderzoek en experiment leidt tot vernieuwing binnen en tussen de disciplines en zo tot verrijking van het aanbod in de stad.	We maken hiervoor middelen beschikbaar en bezien of er een apart instrumentarium zoals (wijziging van) een regeling nodig is.	1

Werkplaatsen, broedplaatsen en regelloze ruimtes

Een stad die vooruit wil, heeft ruimte voor mensen met ideeën nodig. Ruimtes voor onderzoek, creatie en experiment om tot ontwikkeling te komen. Betaalbare ruimtes vooral. Waar zonder richtlijnen initiatief en risico kan worden genomen. Zo komen innovatie en vernieuwing vaak tot stand. Een stad waar volop van deze plekken voor cultureel en creatief initiatief voorhanden zijn, trekt weer mensen aan die hierop willen voortbouwen. Zo kan een stad groeien. Cultureel, in aantrekkingskracht en in werkgelegenheid. Het Arnhemse samenspel van een grote diverse stad in de groene luwte en het gunstige maakklimaat zorgen ervoor dat creatieve initiatiefnemers, kunstenaars en in hun kielzog andere werkenden, zoals kenniswerkers die belang hechten aan directe nabijheid van culturele voorzieningen en een levendig cultuurklimaat, zich steeds vaker in Arnhem vestigen. Zij wonen over het algemeen graag in steden met veel cultuur.

Een sterk en aantrekkelijk maakklimaat is een belangrijke succesfactor om cultuur vernieuwend en daardoor relevant en interessant te houden. Een dynamisch maakklimaat vraagt om voldoende werkplaatsen, zoals ateliers. Van belang is dat er voor creatieven, kunstenaars en initiatieven een pluriforme (groot, hoog, klein, donker, licht, atelierwoningen, enzovoort) stabiele voorraad aan betaalbare maakplekken is. Naast een ijzeren voorraad permanente ateliers en werkruimtes zijn ook tijdelijke atelierruimtes nodig. Deze tijdelijke ateliers zijn van belang, omdat juist beginnende kunstenaars en initiatieven de fysieke en financiële ruimte nodig hebben om hun kunstenaarspraktijk te ontdekken. Voor sommige werkplekzoekers is directe beschikbaarheid belangrijker dan stabiliteit. De voorraad permanente ateliers mag echter niet onder de 75% van de gehele voorraad zakken. We vinden dat de tijdelijke betaalbare invulling van ons leegstaande vastgoed via een maatschappelijk/cultureel initiatief uiteindelijk meer waarde kan opleveren dan een korte termijn financieel resultaat.

Het gebrek echter aan betaalbare en passende werkruimte is aan de orde van de dag bij Arnhemse makers binnen alle disciplines. Er is vraag naar broedplaatsen voor gezamenlijke ontwikkeling, experiment en presentatie, er is vraag naar meer studio's, repetitieruimtes en ateliers. Ook is er vraag naar

regelloze ruimtes: ruimtes die gebruikt worden door cultureel initiatiefnemers en andere stadmakers die elkaar willen ontmoeten en informeren, maar zeker ook willen creëren en presenteren. Vaak hebben ze een laagdrempelige toegang en raken activiteiten die er plaatsvinden aan het maatschappelijke domein.

Inzet op broedplaatsen

In 2019 al constateerde Bureau Buiten in een rapport dat er in Arnhem een groot tekort aan maakplekken is. Met het 'plan van aanpak huisvesting culturele en creatieve sector' is het berekende tekort van 12.000m² ingelopen, maar nog niet opgelost. De gemeente blijft ook de komende jaren aan zet. Immers, cultureel vastgoed is een randvoorwaarde om inhoudelijke culturele beleidsdoelen te realiseren.

We zetten vooral in op broedplaatsen. Mede op basis van onze referentienormen voor culturele voorzieningen gaan we ervoor zorgen dat er meer broedplaatsen voor culturele en creatieve makers komen. Broedplaatsen zijn innovatieclusters waar (gezamenlijke) werkplaatsen, opslagmogelijkheden en activiteiten - zoals *artist-in-residence* plekken en presentatiemogelijkheden - onder een dak worden samengebracht. Broedplaatsen bieden synergie- en schaalvoordelen en zijn een aanjager voor cultuurdoelen als talentontwikkeling, vernieuwing en kruisbestuiving. Broedplaatsen zijn werklocaties voor kleine organisaties en instellingen en makers zelf. Vanwege hun soms openbare karakter zijn broedplaatsen ook van belang voor een aantrekkelijke stad en versterken ze de leefbaarheid in de bestaande en nieuwe Arnhemse buurten. De komende jaren tot 2030 zetten we in op 4.400 m² aan extra ruimte voor cultureel en creatief ondernemers in de vorm van ateliers en broedplaatsen. Locaties in de wijk die ruimte bieden aan initiatieven door jonge makers, zoals hierboven omschreven bij de regelloze ruimte, zijn daar ook onderdeel van.

We zijn ons ervan bewust dat het slagen van zowel broedplaatsen als regelloze ruimtes gebaat is bij de inzet van (mogelijk)makers: een broedplaats organiseert en programmeert zichzelf niet. In de wijk zoeken we daarom aansluiting bij de Teams Leefomgeving (TLO's) die initiatieven uit de wijk aan deze ruimtes kunnen verbinden. De plek die muziekvereniging DWS heeft gevonden in de broedplaats Krachtstroom026 in Malburgen is hier een goed voorbeeld van.

Met het continueren van de ‘subsidieregeling creatieve bedrijfsverzamelgebouwen’ worden bottom-up initiatiefnemers onder meer in staat gesteld zich te organiseren als groep, hun zichtbaarheid te vergroten en benodigde kennis in te huren. Ook het realiseren van een huurdersmix van toegepaste creatieve beroepen en autonoom werkende kunstenaars kan de slagingskans van een broedplaats vergroten. We faciliteren een structureel broedplaatsenoverleg voor kennisdeling en matchmaking tussen vraag en aanbod van ruimte.

Arnhem is partner in het landelijk onderzoek ‘[Ruimte creëren voor creatieve ruimte](#)’. We onderzoeken en monitoren samen met andere gemeenten en kennispartners hoe broedplaatsen brede publieke waarde creëren (cultuur, sociaal, economie, ruimte, vastgoed) en welke ruimtelijke en programmatische randvoorwaarden nodig zijn om deze waarde mogelijk te maken.

Bestaande organisaties en instellingen die over ruimte beschikken, waaronder theaters, kunnen ook een bijdrage leveren aan het vraagstuk van ruimte voor makers voor ontwikkeling en presentatie/programming. We gaan met hen in gesprek over hun ruimtes: worden die optimaal gebruikt of is daar nog winst te behalen? Ook het Makelpunt Arnhem is ondersteunend in het bijeenbrengen van vraag en aanbod.

SLAK ateliers en wetgeving

Het realiseren van extra m²'s voor broedplaatsen en werkplaatsen is door het gebrek aan ruimte in de stad niet eenvoudig op te lossen. Daarom gaan we, naast dat we ervoor zorgen dat er nieuwe plekken komen, ook beter letten op hoe de huidige plekken worden gebruikt, en door wie. Voor het beheer en de bemiddeling van vastgoed dat in bezit van de gemeente is en ingezet kan worden voor culturele en creatieve ondernemers blijft atelierorganisatie Stichting SLAK onze preferente partner. SLAK is goed geworteld binnen de Arnhemse creatieve en culturele sector door onder meer een huurdersklankbord. SLAK ontwikkelt en beheert op duurzame wijze werkruimten en broedplaatsen voor de culturele en de creatieve sector met een focus op Arnhem en Nijmegen. Als intermediair tussen vastgoed en kunstenaars en als gemeentelijke kennispartner realiseert SLAK maatschappelijke ontwikkelingen voor de gemeente.

We ontwikkelen samen met in eerste instantie SLAK, het Platform Beeldende Kunst Arnhem (BKA) en het Ontwerpplatform Arnhem (OPA) een toetsingsbeleid professionaliteit. We werken hierbij samen met Nijmegen waar SLAK ook de

preferente atelierorganisatie is. Het resultaat moet zijn dat SLAK, maar bijvoorbeeld ook de woningcorporaties die ateliers verhuren, voor haar toewijzingsbeleid gebruik kan maken van de diensten van een onafhankelijke en deskundige commissie die (potentiële) huurders en kunstenaars periodiek toetst op hun professionaliteit.

Het bovenstaande tezamen vormt de basis van onze beleidsruimte om gemeentelijke panden voor de culturele en creatieve sector via SLAK in gebruik te nemen. De beslissing om een locatie aan een vooraf geselecteerde partij toe te wijzen, omdat deze partij een maatschappelijke ontwikkeling voor ons als gemeente realiseert, heeft als voorwaarde dat dit transparant en tijdig bekend wordt gemaakt.

In de Wet Markt en Overheid staat dat overheden ten minste de integrale kosten van hun goederen of diensten in hun tarieven moeten doorberekenen. Dat betekent dat de gemeente Arnhem ten minste een kostprijs dekkende huur moet vragen voor het verhuren van haar accommodaties. Deze integrale kostprijs dekkende huur is voor veel culturele instellingen en makers vaak te hoog. Voor cultureel ondernemers is het kunnen huren van gemeentelijk vastgoed in veel gevallen alleen mogelijk via een structurele subsidiebijdrage waarin ook rekening is gehouden met huisvestingslasten. De gemeenteraad kan, met inachtneming van het zorgvuldigheidsbeginsel en motiveringsbeginsel, maar met een eigen beoordelingsruimte, een zogeheten ‘algemeen belang exceptie’ maken voor bijvoorbeeld de tarifiering van verhuringen van ateliers en broedplaatsen. Omdat dit culturele vastgoed een instrument is om culturele beleidswensen te realiseren. Zo kunnen ook incidenteel gesubsidieerde organisaties en makers van de gemeente huren op basis van een ook voor hun bereikbare beleidshuur of exploitatielasten dekkende huur in plaats van een vaak niet haalbare kostprijs dekkende huur. Deze werkwijze gaan we onderzoeken om zo te bepalen of deze praktijk ook in Arnhem kan worden toegepast.

Wanneer broedplaatsen onderdeel uitmaken van de gemeentelijke vastgoedportefeuille maken we deze toekomstbestendig door ook deze panden volgens onze normen te verduurzamen en circulair en klimaatadaptief te maken. Ondanks een lagere energierekening kan verduurzaming de kosten en daarmee het risicoprofiel van de huisvestingslasten van een broedplaats flink omhoog brengen en zo de betaalbaarheid onder druk zetten.

Acties werkplaatsen, broedplaatsen & regelloze ruimtes

Wat doen we tot 2029?	Hoe doen we dat?	Aan welk uitgangspunt draagt deze actie bij?
Toewijzingsbeleid ontwikkelen in een samenwerking met SLAK, BKA en OPA aan de hand waarvan werkruimtes worden toegewezen aan professioneel werkende kunstenaars(initiatieven), ontwerpers en andere creatieve professionals.	Voor het beheer van ateliers blijft atelierorganisatie SLAK onze preferente partner. We formeren samen met Nijmegen, SLAK, BKA en BKN en OPA een werkgroep die tot doel heeft om een toewijzingsbeleid op te stellen. Een van de aandachtspunten is het installeren van een toetsingscommissie professionaliteit.	2, 3, 4
We realiseren tot 2030 4.400 m2 extra duurzame atelier- en broedplaatsruimte in de stad mede op basis van de in het rapport referentienormen culturele voorzieningen berekende tekort en de behoefte aan ateliers en broedplaatsen (zie Arnhem maakt ruimte).	We actualiseren het plan van aanpak creatieve bedrijfsverzamelgebouwen voor de periode 2025-2030 en continueren de financiële subsidieregelingen die zijn gericht op het realiseren van extra werkruimte in de stad voor culturele en creatieve ondernemers.	2, 3, 4
We stimuleren het efficiënt gebruik van culturele ruimte in de stad, dat wil zeggen: optimaal en betaalbaar ter beschikking stellen aan lokale makers/ nieuwe disciplines die zelf geen ruimte bezitten.	Dit betekent een zekere verantwoordelijkheid van instellingen die 'goed' gehuisvest zijn. Hier gaan we als gemeente meer op sturen, onder andere in onze subsidievoorwaarden. We faciliteren een structureel broedplaatsen overleg voor kennisdeling en matchmaking tussen vraag en aanbod van ruimte.	4
We hanteren voortaan een richtinggevend normbedrag als graadmeter en streefbedrag voor betaalbare permanente atelierruimte.	We hanteren de jaarlijkse SKAR-norm die van toepassing is in Rotterdam ook in Arnhem als richtinggevend normbedrag voor wat kan worden gezien als betaalbare permanente atelierruimte.	2
We maken gemeentelijk cultureel vastgoed voor meer cultureel ondernemers betaalbaar en bereikbaar.	We onderzoeken in eerste instantie voor cultuur of bijvoorbeeld de kapitaallasten als kostencomponent uit de kostprijsdekkende huurtarieven kan worden gehaald en voortaan intern kan worden verrekend via het programma Cultuur. Wat resteert is een beleidshuurtarief.	2, 3, 4

Cultuureducatie (kennismaken)

In Arnhem vinden we cultuureducatie om verschillende redenen belangrijk. Cultuureducatie stimuleert veerkracht en talentontwikkeling van kinderen en jongeren (makers in de dop!), draagt bij aan burgerschapsvorming en kansengelijkheid in het onderwijs, stimuleert creativiteitsontwikkeling en is het begin van publieksvorming (kennismaken!). We hebben cultuureducatie in het primair onderwijs, waaronder het speciaal onderwijs, belegd via Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK)/ Meer Muziek in de Klas, waarbij scholen, culturele instellingen en de gemeente het Convenant Cultuureducatie 2023-2030 hebben opgesteld. De afspraken uit dat

convenant vormen een stevige basis voor cultuureducatie binnen de school. We gaan er dan ook in 2025-2028 mee door en onderzoeken hoe cultuureducatie in het voortgezet (speciaal) onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs kan worden versterkt. Daarnaast faciliteert de gemeente het Pr8-programma, waarbij alle kinderen van alle basisscholen in Arnhem, jaarlijks een culturele instelling bezoeken. Om buitenschoolse cultuureducatie te bevorderen is de relatie met naschoolse programma's in de wijken, School & Omgeving en in het bijzonder de Rijke Schooldag in het kader het Nationaal Programma Arnhem Oost van belang.

Acties cultuureducatie

Wat doen we tot 2029?	Hoe doen we dat?	Aan welk uitgangspunt draagt deze actie bij?
We onderzoeken wat er nodig is om cultuureducatie in het VO en MBO te versterken en welke rol we hierbij voor de gemeente zien.	Samen met onderwijsinstellingen, culturele instellingen, uitvoerder Convenant Cultuureducatie, gericht op een voor jongeren aansprekend aanbod.	7, 8
We onderzoeken hoe we de programma's 'taalrijk opgroeien' en 'cultuurrijk opgroeien' verdere invulling kunnen geven.	Samen met Onderwijs, Teams Leefomgeving en de ketenpartners binnen de Taalstrategie en het Convenant Cultuureducatie.	7, 8
Binnen de cultuureducatieprogramma's stimuleren we het opnemen van nieuwe makers en genres (zoals hiphop en <i>spoken word</i>).	Hierover maken we afspraken met de partners uit het Convenant Cultuureducatie.	8
We inventariseren hoe het aanbod van cultuureducatie - en participatie vertegenwoordigd is in de verschillende wijken.	Dit doen we samen met het Platform Amateurkunst Arnhem.	7, 8

Amateurkunst en cultuurparticipatie (cultuurmakers)

Actieve cultuurparticipatie draagt bij aan een levendige stad waarin kinderen en jongeren kansrijk opgroeien. En waar je je, ongeacht je leeftijd, kunt blijven ontplooiën, jezelf kunt leren kennen en de wereld om je heen. Dit geeft houvast en zekerheid. Deelnemen aan kunst en cultuur brengt inwoners bij elkaar en versterkt de onderlinge verbondenheid. Daarnaast bewijzen steeds meer onderzoeken dat actieve cultuurparticipatie gezond voor je is, zowel mentaal als fysiek. We vinden het daarom belangrijk dat alle Arnhemmers laagdrempelig

toegang hebben tot kunst- en cultuurbeoefening in de vrije tijd, en streven daarbij een breed cultuurbegrip na: van koren en orkesten, via theater en dans, naar nieuwere vormen, zoals mode en textiel en hiphop en dj'en. Onder andere het muziekonderwijs in Arnhem is op dit moment niet voldoende bereikbaar en betaalbaar voor iedereen. We willen ervoor zorgen dat amateurkunstaanbieders, verenigingen en communities makkelijker toegang hebben tot betaalbare voorzieningen in de wijk om zo de leskosten te verlagen.

Acties amateurkunst en cultuurparticipatie

Wat doen we tot 2029?	Hoe doen we dat?	Aan welk uitgangspunt draagt deze actie bij?
We willen een brede en diverse afspiegeling van het amateurkunstaanbod.	Samen met Platform Amateurkunst Arnhem, Cultuurmakelaars en Teams Leefomgeving (TLO) zoeken we aansluiting met de non formele amateurkunstaanbieders en vormen van amateurkunst die ondervertegenwoordigd zijn.	7, 8
Voldoen aan de vraag naar betaalbare en goed gefaciliteerde ruimtes voor amateurkunstaanbieders.	Via het Integraal Accommodatiebeleid (zie ook 'Arnhem maakt ruimte').	3, 4, 7
We stimuleren de toepassing van de culturele codes (Governance, Fair Practice en Diversiteit & Inclusie) bij de amateurkunstaanbieders.	We organiseren samen met het Platform Amateurkunst Arnhem kennissessies. Hierbij is ook aandacht voor meer praktische ondersteuning bij subsidieaanvragen.	7, 8
We streven naar meer cultuurparticipatie in de verschillende wijken, met ruimte, goede faciliteiten voor ontmoeting en cultuurdeelname en passend cultureel programma.	We onderzoeken dit samen met o.a. de amateurkunstsector en de TLO's.	4, 7

ARNHEM MAAKT MEE

Groter cultuurbereik door een diverser, breder en toegankelijker cultuuraanbod

Kunst en cultuur zijn er voor álle Arnhemmers, iedereen moet zonder drempels van een breed en divers aanbod kunnen genieten. Dat betekent niet alleen op sommige plekken meer aanbod, maar vooral ook meer passend aanbod, dat soms ook vraaggestuurd tot stand zal (moeten) komen. Er ontstaan voortdurend nieuwe genres, kunstvormen en -uitingen die in het cultuuraanbod een vaste plek moeten krijgen. Van spoken word, hiphop en EDM tot digitale kunstvormen die gebruikmaken van augmented reality zoals VR en AI. Deze nieuwe vormen dragen bij aan een andere manier van kunstbeleving, waar vooral jongeren en jongvolwassenen zich tot aangetrokken voelen. Zo worden doelgroepen bereikt die met andere genres minder of niet worden bereikt. Dit in balans met het bestaande aanbod, zodat idealiter alle doelgroepen worden bediend. We zullen ons cultuurbeleid, en dan met name de subsidieregelingen, in toenemende mate moeten verbreden, ontschotten en toegankelijker maken, zodat ze voor iedereen bereikbaar zijn.

Wil je alle Arnhemmers bereiken en bedienen, dan is kennis over je publiek onontbeerlijk. Immers, als je weet wie je wel bereikt, weet je ook wie je nog niet bereikt. Extra inspanningen, zoals publieksonderzoek en klantsegmentatie, kunnen leiden tot het bereiken van nieuw publiek. Deze extra inspanningen kunnen komen van bestaande organisaties en instellingen, maar ook van nieuwe organisaties.

We zorgen ook voor een betere spreiding van het aanbod over de stad, met name in Arnhem Zuid en Oost. Het is belangrijk dat binnen gebiedsontwikkelingen ruimte en aandacht is voor extra culturele voorzieningen van waaruit nieuwe culturele initiatieven ontstaan.

Uitgangspunten Arnhem maakt mee

- 1 Het cultuuraanbod in Arnhem representeert en inspireert de makers zelf en de inwoners van de stad en trekt bezoekers naar de stad.
- 2 Samenhang en structurele samenwerking in de culturele infrastructuur is een voorwaarde voor stadsbrede programmering en voor verdieping en verbreding van de publieksgroepen. Meerjarig gesubsidieerde instellingen hebben daar een rol en verantwoordelijkheid in.
- 3 De definitie van het begrip 'kwaliteit' hanteren we als beoordelingscriterium breder, waarbij we ook maatschappelijke relevantie en zeggingskracht meewegen.
- 4 Culturele voorzieningen, inclusief bibliotheken, en culturele activiteiten zijn dichtbij en toegankelijk: ze nemen fysieke, financiële en sociale drempels weg, zodat alle Arnhemmers aan kunst en cultuur kunnen meedoen en ervan genieten.
- 5 Nachtcultuur en jongerencultuur zijn volwaardig deel van de culturele sector, omdat zij bij uitstek zorgen voor vernieuwing en nieuw publiek.
- 6 Dat geldt ook voor de ontwerpsector en de creatieve industrie daar waar culturele waarde wordt gecreëerd door ontwerpkracht artistiek te verbinden aan andere sectoren en maatschappelijke vraagstukken.
- 7 Gemeente en sector hebben kennis van het publiek (inclusief potentieel publiek): we weten wie ze zijn en wat hun voorkeuren zijn op het gebied van cultuurbezoek en cultuurparticipatie.
- 8 Kunst en cultuur leveren een belangrijke bijdrage aan maatschappelijke en economische vraagstukken.

Aanbod

Het totaalaanbod van kunst en cultuur in Arnhem moet aantrekkelijk zijn voor alle Arnhemmers. Dat betekent dat we een brede definitie van cultuur hanteren en luisteren naar Arnhemmers die vinden dat het aanbod voor hen nog niet aansprekend genoeg is. Toch hoeft niet iedereen alles voor iedereen te doen, maar het geheel van kunst- en cultuurprogramma's dat binnen het hele ecosysteem wordt georganiseerd, moet dat wel. Er moet aanbod zijn voor mensen die maar één keer per jaar een festival bezoeken, maar ook voor de makers die we graag in onze stad willen houden. We vragen onze instellingen om een breed publiek aan te spreken, te zorgen voor een passend programma en communicatie die aansluit bij inwoners die we willen bereiken en we vragen op het gebied van inclusief publieksbereik ook om meer samenwerking.

We beschrijven hieronder eerst ontwikkelingen die we signaleren bij achtereenvolgens beeldende kunst en ontwerp, de creatieve sector, musea, de podiumkunsten, letteren, bibliotheek en media. Daarbij zien we dat steeds meer organisaties, instellingen en makers zich niet meer richten op één discipline. Vaker zijn ze multidisciplinair en/of interdisciplinair georiënteerd. Ook het belang van de nachtcultuur en jongerencultuur nemen toe.

Beeldende kunst en ontwerp

In Arnhem is de gehele keten (ontwikkeling, productie, presentatie) op het gebied van de beeldende kunst en ontwerp aanwezig. Bovendien zijn er twee beeldbepalende (inter)nationale platforms en kunstmanifestaties: State of Fashion en Sonsbeek. Met Museum Arnhem hebben we een kunstmuseum in de stad van landelijke betekenis. Arnhem heeft met Plaatsmaken, POST en Omstand een aantal uitstekende middenpodia, die werk van grote namen, maar ook van (lokale) opkomende talenten presenteren, lokaal, nationaal en internationaal. Daarnaast zijn er tal van kunstenaarsinitiatieven die de dynamiek van de sector versterken. De beeldende kunst heeft zich verenigd in het Platform Beeldende Kunst Arnhem. De infrastructuur binnen de beeldende kunst en ontwerp, van waaruit steeds meer crossovers richting de overige creatieve industrie, maar zeker ook richting de andere kunstdisciplines plaatsvinden, staat op dit moment stevig. Al is er, naast een gebrek aan studio- en maakruimte (zie Arnhem maakt) ook te weinig presentatieruimte voor aanbod binnen

de beeldende kunst. Niet altijd kunnen alle talentvolle jonge beginnende en mid-career makers zichtbaar gemaakt worden.

Mode

Arnhem profileert zich sinds enkele decennia sterk als ‘modestad’. Arnhem heeft nationaal en internationaal hoog aangeschreven modeontwerpers, opleidingen, tentoonstellingen en festivals. Met een groot netwerk van nieuwe talentvolle ontwerpers en maakstudio's gebeurt er veel op het gebied van mode in de stad. Op deze vruchtbare voedingsbodem heeft zich in de stad en regio een levendig mode-ecosysteem ontwikkeld van ontwerpers, gevestigde bedrijven en culturele organisaties. Kenmerkend voor het Arnhemse ecosysteem is dat het zich steeds meer richt op duurzaamheid en circulariteit. Vijf modepartners hebben zich verenigd in Modepartners 025 daarbij ondersteund door de gemeente: ArtEZ, State of Fashion, Fashion & Design Festival Arnhem, Museum Arnhem en Rijn IJssel. Samen werken zij aan versterking van het mode-ecosysteem en de ontwikkeling en presentatie van urgente ontwikkelingen en alternatieve modepraktijken voor een meer verantwoord en duurzaam modesysteem. En geven ze een gezicht en podium aan pioniers in de regio, o.a. tijdens Juni Modemaand. Gestreefd wordt naar meer zichtbaarheid gedurende het jaar, een presentatieruimte/plek duurzame mode en een kennis- en informatiepunt ('loket') voor jonge ontwerpers (productiemogelijkheden, materialen e.d.). Dat kan het ecosysteem mogelijk verder versterken.

Creatieve industrie

Arnhem biedt met zijn creatieve sector, variërend van architectuur, design, technologie, mode en *gaming* een bron van vernieuwende oplossingen. Door een verbinding teweeg te brengen tussen de stedelijke opgaven die spelen en het

Met een groot netwerk van
nieuwe talentvolle ontwerpers en
maakstudio's gebeurt er veel op het
gebied van mode in de stad.

aanwezige creatief talent ontstaat in de (ruimtelijke) ontwikkeling van de stad de kans om zowel cultureel als economisch een voortrekkersrol in te nemen, zoals het initiatief Creative x Energy.

In Arnhem zetten we in op het creëren van plekken in de stad waar kennis en werkpraktijk worden gebundeld en volop interactie ontstaat. Bijvoorbeeld op het gebied van duurzaamheid en innovatie. Plekken waar samenwerking kan ontstaan tussen kunst, design, het Arnhemse bedrijfsleven en het onderwijs. Het realiseren van meer ruimte in de stad voor deze creatieven is ook hiervoor een voorname succesfactor.

Musea

Arnhem heeft bovengemiddeld veel musea en de bezoekersaantallen zijn hoog. Van de unieke kunstcollectie en de betekenisvolle tentoonstellingen van Museum Arnhem tot het Nederlands Openluchtmuseum en het Watermuseum. Musea spelen een belangrijke rol in het bereiken van alle Arnhemmers en het aantrekken van bezoekers naar de stad. Musea hebben daarnaast een belangrijke educatieve betekenis.

Er is een groot aanbod van kleinere musea, veelal gerelateerd aan de Tweede Wereldoorlog, zoals Airborne at the Bridge dat de geschiedenis van de Slag om Arnhem toont. We gaan verkennen en beter in beeld brengen wat de musea samen onze inwoners en bezoekers bieden en wat eventueel nog meer nodig is. Voor het Erfgoedcentrum onderzoeken we wat een eventuele doorontwikkeling zou kunnen betekenen voor de zichtbaarheid van het centrum en het bereiken van een breder publiek.

Podiumkunsten en film

Ook op het gebied van de podiumkunsten is de keten in Arnhem aanwezig. Zowel in productie als in presentatie is Arnhem de plek voor theater, dans en (pop)muziek. Dat blijkt allereerst uit onze topgezelschappen Theater Oostpool, Phion en Introdans, die een grote bijdrage leveren aan het culturele klimaat in Arnhem en die ook de komende jaren landelijk en door beide provincies Gelderland en Overijssel worden ondersteund. Maar het blijkt ook uit de vele makers en initiatieven, zowel professioneel als amateur, die de stad rijk is. Uitgestroomd talent van de opleidingen vormt nieuwe collectieven en initiatieven die zich doorontwikkelen, waardoor de stad een relatief groot middensegment kent (gezelschappen en makers als tgECHO, BOT, Lava Collective, Ruben Chi, Kompagnie Kistemaker, De Plaats, Arnhemse Meisjes, Toneelgroep Zijlmakerij,

Sneeuwvonk, ABSOLUUT). Het middensegment vormt een onmisbare schakel in de keten van opleidingen (onder andere ArtEZ toneel, dans en conservatorium), productiehuisen, producerende instellingen, festivals, podia en broedplaatsen. Het heeft een aanjaagfunctie voor nieuw talent, door het delen van kennis en expertise, en het bieden van stageplaatsen. En zorgt bij uitstek voor verbinding en direct contact met lokaal publiek. Door de wijze van financiering (niet altijd structureel) is het een kwetsbare laag in het ecosysteem.

Via de brede basis van amateurkunst en de kunstvakopleidingen van Rijn IJssel en ArtEZ groeien opkomende makers uit tot (top)talenten, die een artistieke en beroepspraktijk ontwikkelen, een eigen publiek aan zich kunnen binden en met wie organisaties en instellingen graag werken. Ontwikkelinstelling De Nieuwe Oost, met Theater aan de Rijn als podium, heeft hierin een belangrijke rol, evenals de rijksgesellschaften Theater Oostpool, Introdans en Phion. Deze instellingen dragen, naast hun landelijke taak, steeds meer bij aan het culturele programma in de stad en hebben bovendien, samen met o.a. ArtEZ, een belangrijke rol in de doorstroming en ontwikkeling van nieuw podiumkunstantalent. Ook het Stadstheater, dat momenteel wordt verbouwd, zal met onder andere een zeer goed uitgeruste kleine zaal, straks meer kunnen worden gebruikt door lokale, al dan niet opkomende makers en gezelschappen, inclusief amateurbespelers. Met Luxor Live heeft Arnhem een stedelijk poppodium dat voor een brede en diverse doelgroep programmeert en een belangrijke rol vervult als springplank voor beginnende lokale artiesten. Willemeen is een nichepodium dat zich kenmerkt door de experimentele hoeken van de hardere genres.

Ook voor de podiumkunsten geldt dat meer samenwerking in de keten voordelen biedt: organisaties en instellingen staan sterker op het gebied van talentontwikkeling en verbinding met andere sectoren, samen ontwikkelen ze kennis (bijvoorbeeld op het gebied van publieksbereik en publiekswerking) en bij verregaande samenwerking kan er ook sprake zijn van kostenvoordelen. De gemeente is daarbij verantwoordelijk voor cofinanciering, heeft een informatiepositie en een regelgevende rol, en heeft daarmee als ‘partner’ sturingsmogelijkheden in de keten.

Het niet-commerciële filmaanbod is in Arnhem geconcentreerd op één locatie: Focus Filmtheater. De afgelopen jaren is het aantal bezoekers flink gestegen. Focus vervult zowel een stedelijke als regionale functie. De inzet de komende periode zal

gericht zijn op meer diversiteit en kwaliteit in de programmering, met een inclusieve en maatschappelijke insteek. Ook verkent Focus of zij een grotere rol kunnen spelen in cultuureducatie, zowel in het primair als voortgezet onderwijs. Uit het behoefteonderzoek naar meer cultuur in Arnhem-Zuid kwam nadrukkelijk de wens voort voor filmprogrammering in Zuid.

Letteren, bibliotheken en media

We willen dat alle Arnhemse kinderen opgroeien in een taalrijke en daarmee kansrijke omgeving. Plezier in lezen is van essentieel belang bij het bevorderen van taal- en leesvaardigheid. De letteren zijn sinds een aantal jaar gelukkig meer zichtbaar in de stad, dankzij Rozet, meerdere actieve kwaliteitsboekhandels, de schrijfopleiding Creative Writing van ArtEZ waar jaarlijks studenten uitstromen, de literatuuractiviteiten van De Nieuwe Oost (met als thuisbasis Theater aan de Rijn) en meerdere schrijverscollectieven. Ook andere podia in de stad, zoals Luxor Live, Focus, Musis en het Stadstheater, nemen regelmatig literaire activiteiten (*spoken word*, storytelling, literaire producties) op in hun programmering.

De basis voor leesplezier wordt al op jonge leeftijd gelegd door ouders die voorlezen, op school én in de bibliotheek. In de bibliotheek kunnen Arnhemmers terecht voor lezen, leren en ontmoeting. De bibliotheek levert een bijdrage aan de persoonlijke ontwikkeling van mensen. We zien bovendien dat onze inwoners hun perspectief versterken door te werken aan hun basisvaardigheden, zoals taal en digitale vaardigheden.

In Arnhem hebben we een netwerk van openbare bibliotheekvoorzieningen met drie volwaardige locaties (in het centrum, Presikhaaf en Kronenburg) en zeven kleinere vestigingen in de wijken. Omdat Arnhem groeit, moeten we zorgen dat alle Arnhemmers ook in de toekomst toegang blijven houden tot goed bereikbare openbare bibliotheekvoorzieningen. Hiervoor maken we in 2025 een meerjarenplan, waarmee we vorm en inhoud geven aan de gemeentelijke doelstellingen en de wettelijke kaders voor de bibliotheek. In dit plan is expliciet aandacht voor de aanwezigheid, bereikbaarheid en toegankelijkheid van de bibliotheekvoorzieningen in Arnhem. Basis hiervoor is de wettelijke zorgplicht, zoals geformuleerd in de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen en de Arnhemse normen voor bibliotheekvoorzieningen in de referentienormen culturele voorzieningen. Met oog voor de opgave in en samenstelling van de wijk, bepalen we welke functies we waar moeten versterken.

Op het gebied van media ondersteunen we het Mediafonds Arnhem en de Streekomroep Midden-Gelderland/ RTV Connect. We zijn voor de streekomroep de grootste subsidient in het verzorgingsgebied van de omroep en verwachten mede om die reden dat de streekomroep Arnhem weer als standplaats kiest.

Nachtcultuur

Een belangrijk deel van de vernieuwing in de kunsten ontstaat in de nachtelijke uren. Hier vinden subculturen elkaar en ontdekt een jongere generatie elkaar en de stad. Door meer ruimte te geven aan de nachtcultuur maken we de stad aantrekkelijker voor jongeren en jongvolwassenen. Meestal gebruiken we voor nachtcultuur de definitie: alle kunst en cultuur die tussen 22:00 en 6:00 uur wordt aangeboden. Nachtcultuur biedt een nieuw perspectief op cultuur, in vergelijking met het traditionele aanbod van kunst en cultuur overdag. Onlosmakelijk verbonden met de nacht is de elektronische dancemuziek en de bijbehorende clubcultuur. Een verruiming van het cultuuraanbod met nachtcultuur speelt een rol als vestigingsvoorwaarde voor nieuwkomers naar de stad, zoals kenniswerkers. Bovendien biedt een verruimd aanbod aan nachtcultuur meer werkgelegenheid. De sociale waarde van nachtcultuur bestaat uit het bieden van ontmoetingsplaatsen waar creativiteit en kennis uitgewisseld kunnen worden, en waar groepen die zich overdag buitengesloten kunnen voelen, veilig hun identiteit kunnen ontdekken, vormen en uiten. Vooral voor de 18 tot 35-jarigen. Nachtcultuur draagt om die reden bij aan de sociale cohesie in de stad. Door het verruimen van de blik op de disciplines maken we in de subsidieregelingen ruimte voor nachtcultuur.

Daarnaast start in 2026 een nachtburgemeester. Deze krijgt als voornaamste taak ontmoetingen tussen culturele organisaties en instellingen en andere belanghebbende partijen in de nacht te initiëren en te faciliteren. De

De nachtburgemeester legt
verbindingen met de gehele culturele
sector, makers en aanpalende
organisaties

nachtburgemeester heeft een klein budget dat in overleg met de gemeente en sector kan worden besteed. Daarnaast legt de nachtburgemeester verbindingen met de gehele culturele sector, makers en aanpalende organisaties om de nachtcultuur zichtbaar te maken en het Arnhemse subsidiehuis en overige mogelijkheden onder de aandacht te brengen.

Jongerencultuur

Hoewel veel jongeren gebruikmaken van nachtcultuur zoals hierboven beschreven, zien we ook dat jongerencultuur verandert. Jongeren maken niet als vanzelfsprekend gebruik van het aanbod dat er al is omdat ze andere behoeften hebben, maar zijn vaak ook bezig met het zelf creëren van aanbod en communities, zitten misschien vaker online op social media platforms (), en behoren tot wereldwijde subculturen die via strips, games, films en series, en andere nieuwe vormen kunst en cultuur tot zich nemen. Jongeren willen ook graag betrokken worden bij (de ontwikkeling van) cultuuraanbod in de stad. Dat gebeurt onder andere met de pilot gratis cultuur die Indifferent uitvoert: ART. We bereiken hiermee een groep Arnhemmers die anders niet of nauwelijks met kunst en cultuur in contact komt.

Samenwerking

We willen met het cultuuraanbod in de stad alle Arnhemmers bereiken. Daarom ontwikkelen we samen met de sector een plan van aanpak op stadsbrede programmering, te beginnen voor de podiumkunsten. Het gaat dan om afstemming tussen instellingen en organisaties over wie verantwoordelijk is voor welk aanbod, welke doelgroepen worden bediend en hoe het aanbod in verbinding en interactie staat met andere domeinen. Op die manier kunnen alle verschillende publieksgroepen beter worden bediend. Wij willen hier een regierol in vervullen, maar de culturele organisaties zijn zelf verantwoordelijk voor de concrete invulling. De regierol wil de gemeente op dezelfde manier vervullen als eerder genoemd bij Talentontwikkeling en stadsbrede programmering is dan ook onderwerp van de strategische gespreksagenda met de sector (zie Arnhem maakt mogelijk).

We vragen van de grotere culturele organisaties en instellingen om verantwoordelijkheid te nemen voor 'hun' keten. Dat houdt in dat zij ook nieuwe en kleine organisaties en makers ondersteunen en faciliteren. Ontmoeting en kennisdeling leidt tot professionalisering van de sector. We komen daar in 'Arnhem maakt mogelijk' nog op terug.

Acties aanbod

Wat doen we tot 2029?	Hoe doen we dat?	Aan welk uitgangspunt draagt deze actie bij?
We sturen op stadsbrede programmering (te beginnen bij de podiumkunsten) hierbij rekening houdend met de autonomie van instellingen en het perspectief van de stad, waarbij concurrentieposities omgebogen worden tot elkaar versterkende posities.	De gemeente neemt dit op in de subsidievoorwaarden en faciliteert het gesprek hierover (bijvoorbeeld door de inzet van een aanjager), maar uitwerking is een verantwoordelijkheid van de sector.	1, 6
Introdans, Theater Oostpool, Phion en Theater aan de Rijn dragen, naast hun landelijke taak, ook bij aan het culturele programma in de stad.	We spannen ons in om hun aanbod voor en rol in de stad uit te breiden en te versterken.	1, 2
We vragen van de grotere culturele organisaties om hun kennis, expertise, ervaring en faciliteiten actief te delen met kleinere en nieuwere organisaties en initiatieven.	We onderzoeken de mogelijkheid van een mentorprogramma.	2
We gaan de nacht-, pop- en jongerencultuur beter faciliteren en stimuleren.	We maken in onze subsidieregelingen ruimte voor nacht-, pop- en jongerencultuur. Daarnaast introduceren we een nachtburgemeester die hierin een coördinerende rol heeft en reserveren hiervoor middelen. Op basis van de ervaringen bepalen we of we een integrale nachtvisie opstellen.	4
Op basis van de evaluatie van de pilot Gratis Cultuur voor Jongeren en de maatregel Gratis Bibliotheek voor jongeren tot 24 jaar bepalen we of en hoe we deze een vervolg kunnen geven.	Samen met jongeren(organisaties) de betrokken instellingen.	3
We stellen in 2025 een meerjarenplan op, waarmee we invulling geven aan de gemeentelijke zorgplicht voor openbare bibliotheekvoorzieningen en inventariseren maatschappelijke opgaven en welke rol de bibliotheek daarbij kan spelen. En zetten hiervoor de zorgplichtmiddelen van het Rijk in.	Samen met Rozet, Onderwijs, Bestaanszekerheid, Nationaal Programma Arnhem-Oost en TLO's evalueren we de huidige voorzieningen en bepalen we in welke wijken de bibliotheeklocaties eventueel versterkt moeten worden.	4

Kennis van het publiek

Kennis van het publiek voor kunst en cultuur, maar ook van drempels die mogelijk publiek, deelnemers en meemakers ervaren, is onontbeerlijk in een wereld waarin tijd schaars is en waar keuzes voor kunst en cultuur onvoorspelbaarder en grilliger zijn geworden. Het is belangrijk om erachter te komen wie met welk aanbod wordt bereikt. Zo weten we ook wie er nog niet worden bereikt en welke inspanningen op het gebied van programmering en marketing en communicatie eraan bij zouden kunnen dragen om ook het niet-publiek te bereiken. We vinden het belangrijk dat culturele instellingen zich beter toerusten om deze kennis in beeld te brengen. Van instellingen zal worden gevraagd om in hun plannen aan te geven wat hun doelstellingen zijn op het gebied van publieksbereik, publiekssegmentatie en de impact die ze op en eventueel met hun bezoekers willen realiseren.

Daarnaast vinden we het belangrijk dat deze kennis onderling gedeeld wordt. Dat komt ten goede aan keuzes op het gebied van stadsbrede programmering: zo bedienen instellingen soms dezelfde, maar liever allemaal verschillende doelgroepen. Keuzes maken op het gebied van programmering en een gerichte marketingaanpak stelt instellingen beter in staat om ook in te zetten op specifiekere doelgroepen. We bedoelen niet dat alle organisaties en instellingen hun aanbod op alle Arnhemmers hoeven af te stemmen. Maar het betekent wel dat alle organisaties en instellingen moeten nadenken over het verbreden van het publiek en over toegankelijkheid. De code Diversiteit & Inclusie biedt handvatten om het goede gesprek over toegankelijkheid te voeren en om concrete acties te formuleren. We vragen instellingen om de code te integreren in alle aspecten van organisatie, bedrijfsvoering en in de activiteiten en om er concreet mee aan de slag te gaan. Het inzetten op nieuw publiek, maar ook het co-creëren met een nieuw publiek zijn uitgangspunten die we ondersteunen.

De sector is niet alleen aan zet als het gaat om het professionaliseren van de kennis over publiek. We zien een rol voor de gemeente om samen met de sector op te trekken in stadsbreed - en mogelijk regiobreed - publieksonderzoek. Zo krijgen we meer inzicht in welke doelgroepen wel en niet bereikt worden met het aanbod van kunst en cultuur en hoe goed de verschillende inwoners van Arnhem in het publiek terug te zien zijn. Werken met data is niet meer weg te denken uit de culturele sector en als het gaat om publieksdata is het zinvol om allemaal met dezelfde data te werken. Dan kun je vergelijken en het gesprek op dezelfde manier voeren. Het Culturele Doelgroepenmodel van Rotterdam Festivals wordt in een aantal gemeentes al gebruikt. Wij denken dat het ook voor Arnhem passend kan zijn.

Werken met data is niet meer weg te denken uit de culturele sector en als het gaat om publieksdata is het zinvol om allemaal met dezelfde data te werken.

Acties kennis van het publiek

Wat doen we tot 2029?	Hoe doen we dat?	Aan welk uitgangspunt draagt deze actie bij?
We formuleren meetbare doelstellingen in het verbreden (o.a. meer divers) van het publieksbereik.	We nemen dit op in de subsidieregelingen en beoordelingscriteria. En zetten in op toepassen van de code diversiteit & inclusie.	6
We willen het collectieve cultuurbereik beter in kaart brengen.	Dit doen we bij voorkeur in samenwerking met CNA en indien mogelijk binnen de Cultuurregio 025.	7
We continueren de jaarlijkse uitreiking van de Arnhemse cultuurprijs aan talentvolle (groep) makers en zetten daarmee ook de Arnhemse cultuursector in de spotlight.	We verhogen het prijzengeld van de Arnhemse cultuurprijs naar €10.000,-. We evalueren met betrokken partijen de prijs en het proces en passen zo nodig de criteria aan.	1, 2

De maatschappelijke en economische betekenis van kunst en cultuur

Kunst en cultuur hebben naast intrinsieke waarde, maatschappelijke en economische waarde en betekenis door hun impact op andere domeinen. Zo zijn er vanuit het beleidsplan Vluchtelingen op dit moment meerdere projecten in gang gezet om een cultuuraanbod voor vluchtelingen toegankelijk te maken. Ook zien we dat cultuur een plek krijgt in ons integrale Ouderenbeleid, omdat het een belangrijk middel is voor zingeving en ontmoeting. Vele onderzoeken tonen aan dat kunst en cultuur bijdragen aan het geluk, welzijn en de gezondheid van mensen en de kwaliteit van leven. Cultuur speelt een cruciale rol als het gaat om het begrip 'brede welvaart', met invloed op onderwijs, welzijn, materiële welvaart, maatschappelijke betrokkenheid, sociale relaties en banen. We willen de impact van kunst en cultuur op het sociale domein en de economie kunnen vergroten.

Verbinding kunst en cultuur & maatschappelijke vraagstukken

De kunst- en cultuursector kan bij uitstek haar creativiteit, verbeelding, experiment en veranderkracht inzetten bij het nadenken over en op de agenda zetten van maatschappelijke vraagstukken en ook op die manier bijdragen aan een oplossing. Zo zijn meerdere theater- en dansgezelschappen actief in het sociaal-maatschappelijke domein. Cultuur biedt een van de weinige plekken waar we elkaar ontmoeten en een gesprek kunnen hebben in een samenleving die verder polariseert. Vraagstukken die vaak worden genoemd zijn de energietransitie, duurzaamheid, klimaat en stedelijke ontwikkeling, maar ook sociale vraagstukken, zoals burgerschap, vergrijzing en ouderenzorg, eenzaamheid onder jongeren en kansengelijkheid. Een stevige positionering van kunst en cultuur bij deze vraagstukken is nodig om deze soms abstracte begrippen dicht bij de belevingswereld van Arnhemmers en anderen te brengen.

Wij willen de culturele en creatieve sector beter verbinden aan deze vraagstukken. Dat doen we door binnen de gemeente te kijken of er vraagstukken zijn waar we makers aan kunnen verbinden. We halen deze vraagstukken ook op uit de stad en mogelijk zijn er makers die daar zelf al mee bezig zijn. Vanuit een ontwerpende aanpak spelen creatieven met hun unieke kennis en verbeeldingskracht een

cruciale rol bij het oplossen van de grote transitievraagstukken. Onder meer door de toekomst te ontvouwen en alternatieve denkrichtingen te tonen. Ze betrekken gebruikers en inwoners en zorgen voor samenwerking aan innovatieve en breed gedragen oplossingen. Spil in de samenwerking is Creatief Arnhem².

Vele onderzoeken tonen aan dat kunst en cultuur bijdragen aan het geluk, welzijn en de gezondheid van mensen en de kwaliteit van leven.

2 Creatief Arnhem, dat creatieve brancheverenigingen en creatieve clusters van Arnhem (waaronder Modedpartners 025) verenigt, vormt als netwerkorganisatie de schakel tussen de uitdagingen waar de stad voor staat en een waaier aan ontwerpinterventies richting een veerkrachtig Arnhem.

Acties maatschappelijke en economische betekenis

Wat doen we tot 2029?	Hoe doen we dat?	Aan welk uitgangspunt draagt deze actie bij?
We brengen de culturele sector en de ontwerpsector dichterbij elkaar om kennisdeling te stimuleren in het werken aan maatschappelijke vraagstukken en daar Arnhemse makers aan te koppelen	We intensiveren het overleg tussen de cultuursector en Creatief Arnhem.	2, 5
We dragen als gemeente uit dat kunst en cultuur en de inzet van creatieven hierbij van meerwaarde is bij het werken aan maatschappelijke vraagstukken.	We onderzoeken hoe we tijd, ruimte en middelen vrij kunnen maken om creatieven onderdeel te laten zijn van innovatie en verbinding in andere domeinen.	2, 8
Maatschappelijke betekenis en relevantie opnemen als beoordelingscriterium.	Instellingen en makers moeten hun maatschappelijke betekenis en impact beschrijven in hun beleidsplannen en subsidieaanvragen.	2, 8

Dichtbij en toegankelijk

Toegang tot kunst en cultuur voor alle Arnhemmers betekent ook dat er voorzieningen dichtbij onze inwoners in de wijken moeten zijn. Dat verlaagt de drempels om aan cultuur deel te nemen, actief dan wel passief. Naast de inzet op voorzieningen in de wijk, willen we ook inzetten op meer culturele activiteiten in de wijk. Culturele activiteiten spelen een belangrijke rol in de leefbaarheid van en sociale cohesie in de wijken. Net als in de meeste andere steden concentreert het cultuuraanbod zich logischerwijs vooral in en rond het centrum. Dat aanbod is in beginsel toegankelijk voor alle inwoners, maar in de praktijk maken niet alle inwoners er evenveel gebruik van. Tegelijkertijd is er in de wijken vaak sprake van ‘eigen’ culturele activiteiten die vaak op het grensvlak liggen van amateur, selfmade en professioneel en anders van karakter zijn dan de klassieke disciplines. Vandaar ook het eerdere advies om het cultuurbegrip te verbreden. Een tweede kenmerk van die ‘wijkcultuur’ is dat het in veel gevallen mede om ontmoeting gaat. We faciliteren dat door in onze subsidieregelingen (bij het beoordelingscriterium ‘maatschappelijke betekenis’) rekening te houden met kunst en cultuur in de wijk.

Cultuur en Nationaal Programma Arnhem Oost (NPAO)

We zijn partner in de Alliantie Arnhem Oost. Het Nationaal Programma Arnhem Oost (NPAO) biedt extra kansen voor meer kunst en cultuur in de wijken Presikhaaf, Malburgen, Geitenkamp, het Arnhemse Broek en Klarendal. Het NPAO benadert de opgaven in de wijken vanuit het perspectief van een driehoek: kind, gezin, buurt. Vanuit dit perspectief zijn activiteiten en interventies vanuit kunst en cultuur een belangrijk instrument om talentontwikkeling aan te wakkeren, sociale cohesie te stimuleren en ontmoetingen te organiseren. Kunst en cultuur bieden daarmee de mogelijkheid om de brede cultuur die aanwezig is in de wijken te erkennen en daarmee ook de identiteit van de wijken. De culturele programmering in de stad moet aansluiten bij en rechtdoen aan de leefwereld van de inwoners van Arnhem Oost. Rolmodellen vanuit de wijken en voor de wijken zijn hierbij belangrijke sleutelfiguren om kunst en cultuur toegankelijk te maken. Kunst en cultuur helpen ook om de kansengelijkheid te vergroten. Met het programma willen we ook de verbinding tussen cultuur en de sociaal-maatschappelijke opgaven (preventie van armoede en schulden, veerkracht en weerbaarheid, school en omgeving, de

ontwikkeling van het jonge kind en een gezonde leefomgeving) van deze wijken versterken. Cultuurparticipatie en cultuureducatie spelen hierbij een belangrijke rol. Investeren in cultureel kapitaal versterkt de sociale bestaanszekerheid.

We willen met partners in het programma en in aansluiting op ons Integraal Accommodatiebeleid, zoals woningcorporaties, welzijn en onderwijs inventariseren welke locaties en voorzieningen laagdrempelig geschikt te maken zijn voor ontmoeting en cultuuractiviteiten. En daarin ook samen optrekken met inwoners. De inzet is gericht op duurzame langdurige partnerschappen met de samenwerkende culturele instellingen: praktisch en uitvoerbaar. We geven samen met de alliantie prioriteit aan activiteiten, initiatieven en samenwerkingen in de vijf wijken van Arnhem Oost die zijn gericht op nieuwe aanpakken met de sector. Zo creëren we samen een ‘plus’. En doen we leerervaringen op voor de hele stad.

Meer cultuur in Zuid

Het culturele aanbod is niet goed verdeeld over de stad. Er zijn te weinig culturele voorzieningen in Arnhem-Zuid. Er is afgesproken dat er een cultuurhuis in Zuid komt met ruimte voor cultuurpresentatie, cultuurparticipatie en -educatie en met Kronenburg als logische plek. Er worden inhoudelijke concepten uitgewerkt en locatie(s) verkend waar het cultuurhuis in Kronenburg landt. We zetten in de komende jaren in aanloop naar het definitieve cultuurhuis verder in op culturele programmering in Zuid. Dat doen we samen met makers en andere partijen uit Zuid en Noord. Dit sluit aan bij de uitkomsten van het behoeftenonderzoek onder inwoners, makers, cultuurpartners en andere organisaties. Zo testen we hoe de programmering aansluit bij de behoeften van de inwoners.

Met de verhuizing van Popcentrum Jacobiberg naar de Groningensingel 1245 in Vredenburg heeft zich al een belangrijke culturele partij in Zuid gevestigd. Het gehele voormalige schoolgebouw is beschikbaar als cultuurgebouw. Met de ontwikkeling van de Groningensingel 1245 komt er mogelijk ook een extra podium, net als ruimte voor andere faciliteiten en culturele disciplines die de culturele infrastructuur van Zuid samen met het te realiseren cultuurhuis in Kronenburg versterken. We bekijken beide ontwikkelingen in samenhang, zodat deze nieuwe initiatieven elkaar programmatisch versterken en het aanbod in Arnhem-Zuid zo breed en divers mogelijk wordt.

Acties dichtbij en toegankelijk

Wat doen we tot 2029?	Hoe doen we dat?	Aan welk uitgangspunt draagt deze actie bij?
Kunst en cultuur inzetten in Arnhem Oost om deze wijken leefbaar en sociaal te houden.	Samen met Nationaal Programma Arnhem-Oost, onder meer onderzoek doen naar de mogelijkheden voor (het oprichten van) bijvoorbeeld muziekscholen in Arnhem-Oost wijken en wat daarvoor nodig is.	3
Stimuleren van kunst en cultuur in de wijk.	Door in onze subsidieregelingen het beoordelingscriterium 'Maatschappelijke betekenis' op te nemen, houden we ook rekening met kunst en cultuur in de wijk.	3
In Arnhem-Zuid komt meer ruimte voor cultuurpresentatie, -participatie en -educatie.	We realiseren een cultuurhuis in Kronenburg en ontwikkelen de Groningensingel 1245 tot een cultuur verzamelgebouw. Als opmaat naar het cultuurhuis zetten we in op tijdelijke programmering.	3
In 'brede broedplaatsen' in de wijk is vooral ruimte voor actieve makers die in hun (artistieke) werk nadrukkelijk zoeken naar verbinding, met de wijk, met de stad, met de Arnhemmers.	Dit nemen we als aandachtspunt mee in het toewijzingsbeleid voor ateliers en broedplaatsen.	2
We stimuleren waar mogelijk en zinvol dat bestaande en nieuwe culturele initiatieven en organisaties zich vestigen buiten het centrum en vanuit hun nieuwe locatie een actieve band ontwikkelen met de buurt.	We denken al in een vroeg stadium mee over de huisvestingsvraag en de relatie met de wijk.	2

ARNHEM MAAKT RUIMTE

Meer fysieke ruimte voor kunst en cultuur

In Arnhem maken we ruimte voor kunst en cultuur. We zorgen ervoor dat makers en initiatieven kunnen werken in studio's, werkplaatsen, repetitieruimtes en broedplaatsen (zie Arnhem Maakt). De gemeentelijke culturele voorzieningen zijn op peil en kunnen daarmee ook optimaal worden benut door andere, kleinere partijen. We hebben oog voor onderhoud (en soms ingrijpende renovatie en verduurzaming) van bestaande gebouwen, maar ook de keuzes voor nieuwe culturele voorzieningen. Daarnaast kan er sprake zijn van tijdelijk vrijkomend vastgoed dat voor culturele sector kan worden ingezet. Bij de keuzes voor nieuwe voorzieningen laten we ons leiden door een referentienorm die we hebben vastgesteld: bij een groeiende stad groeit het culturele voorzieningenniveau mee. We kijken daarbij met name naar onze nieuwe gebiedsontwikkelingen.

De openbare ruimte biedt plaats aan kunst en cultuur. Immers, kunst in de openbare ruimte draagt bij aan een mooie, leefbare en gezonde stad en bepaalt mede de identiteit van de stad. We maken onze openbare ruimte aantrekkelijk. Daarnaast zoeken we ook naar buitenvoorzieningen voor kunst en cultuur, zodat festivals en andere activiteiten ook in onze buitenruimte plaats kunnen vinden.

Uitgangspunten Arnhem maakt ruimte

- 1 Succesvolle stedelijke- en gebiedsontwikkeling kan niet zonder kunst en cultuur.
- 2 Stedelijke- en gebiedsontwikkeling geeft de mogelijkheid om ruimte te maken voor kunstenaars en creatieven.
- 3 Het culturele voorzieningenniveau groeit mee met de stad, met in de binnenstad een clustering van cultuur en extra aandacht voor wijken in Arnhem-Oost en Arnhem-Zuid en de openbare ruimte (cultuur in het publieke domein).
- 4 Cultureel vastgoed is een middel waarmee culturele beleidsdoelen kunnen worden bereikt. Het gemeentelijk vastgoedbeleid, zoals huurtarifiering voor cultuur, is daaraan ondersteunend.
- 5 Kunst in de openbare ruimte draagt bij aan het welzijn en geeft karakter en smoel aan de stad.

Kunst en cultuur in een groeiende stad

Arnhem is een stad in ontwikkeling. De stad groeit in inwonersaantallen, het aantal beschikbare banen neemt toe en steeds meer bedrijven en organisaties vestigen zich in Arnhem. Deze groei creëert nieuwe uitdagingen ten aanzien van leefbaarheid en bijpassende sociale infrastructuur, zoals maatschappelijke voorzieningen. Deze voorzieningen en het bijbehorende vastgoed moeten meegroeien met de stad. Om gelijke tred te blijven houden met het groeien en het aantrekkelijk houden van de stad, maken kunst en cultuur onderdeel uit van gebiedsontwikkelingsopgaven.

Gebiedsontwikkeling

Ruimte voor cultuur in de stedelijke gebiedsontwikkelingen (zoals in Rijnpark) vergroot de leefbaarheid ('quality of life') in deze gebieden. Kunst en cultuur zijn ook essentieel in het behouden van een aantrekkelijke binnenstad die de komende jaren een transformatie zal ondergaan (van 'place to buy' naar 'place to meet'). Een groot deel van onze culturele voorzieningen is hier gevestigd: een clustering van podia en gezelschappen van nationaal belang dat profiel geeft aan Arnhem als de belangrijke cultuurstad in Oost-Nederland. Dit koesteren en versterken we, waarbij het gaat om huisvestingsopgaven van onze gezelschappen, bredere openstelling van podia voor lokale makers, maar ook het creëren van plekken om overdag te ontmoeten, werken of repeteren.

Er staan de komende jaren meerdere gebiedsontwikkelingsopgaven en transformaties op het programma: Rijnpark, Kronenburg, Schuytgraaf, Malburgen, Meinerswijk, Arnhem-West en de al genoemde binnenstad zijn allemaal plekken die de komende jaren veranderen. Kunst en cultuur staat bij het gesprek over die veranderingen vanaf het begin op de agenda. We betrekken bovendien culturele partijen in de plannen voor de ontwikkeling en het beheer en management van de gebiedsontwikkelingen. Samenwerking met cultuur kan leiden tot waardevolle ontwikkelingen: hoe kan een gebiedsontwikkeling bijdragen aan het succes van een culturele functie en hoe kunnen deze culturele functies op hun beurt bijdragen aan de waarde van een gebied?

Er is een percentage-regeling voor beeldende kunsttoepassing (1984) die nu ad hoc wordt toegepast bij de realisatie van nieuwe scholen en openbare gemeentelijke gebouwen. We willen dat deze regeling weer onverminderd wordt toegepast door deze in de planvorming mee te nemen, zodat hiervoor tijdig middelen gereserveerd kunnen worden. Ook buitenlocaties voor kunst en cultuur hebben onze aandacht.

Referentienormen culturele voorzieningen

Arnhem groeit snel, namelijk met 14%, ofwel met ruim 23.000 inwoners tot 2040. Voornamelijk door verschillende binnenstedelijke ontwikkelingen. Woningbouw en maatschappelijke voorzieningen zijn niet los van elkaar te zien bij het verdichten van de stad. Het toevoegen van woningen heeft een direct effect op de voorzieningenbehoefte, zowel commercieel als maatschappelijk. Voor de groeiende stad die ook leefbaar is en een zogenaamde 'quality of life' moet hebben, is het van belang dat ook het culturele voorzieningenniveau meegroeit. Daarnaast heeft Arnhem een belangrijke regionale en op sommige vlakken landelijke betekenis als het gaat om verschillende culturele functies en instellingen. Met de groei van de stad én het aantal inwoners in de regio en het land, neemt ook op deze manier de behoefte aan culturele voorzieningen toe.

Voor culturele voorzieningen heeft de gemeente geen directe wettelijke taak. Doordat cultuur echter dusdanig bijdraagt aan een aantrekkelijke en leefbare stad, en deze voorzieningen niet altijd vanzelf een plek binnen gebiedsontwikkelingen krijgen, is het belangrijk hier wel normeringen aan te hangen.

Referentienormen zijn een richtinggevend instrument bij het realiseren van een goed gebalanceerd maatschappelijk voorzieningenaanbod, in het bijzonder wanneer de stad verandert en groeit. Met referentienormen en de daarvan afgeleide ruimtebehoefte kunnen ruimteclaims uit verschillende beleidsvelden in een vroeg stadium mee worden genomen in planvorming. Zo kunnen onder meer sociale doelen gekwantificeerd worden naar gebiedsontwikkeling. Referentienormen maken de ruimtebehoefte per voorziening per aantal inwoners in vierkante meters inzichtelijk.

Om die reden hebben we als onderdeel van deze uitgangspuntennota referentienormen voor culturele voorzieningen opgesteld, die met deze uitgangspuntennota ook worden vastgesteld. De referentienormen zijn een richtsnoer om in gebiedsontwikkelingen van nieuwe, maar ook in bestaande wijken voldoende onderbouwde ruimte voor culturele voorzieningen te claimen en bovendien het gesprek tussen het sociale en het fysieke domein te faciliteren. Ze helpen met het maken van bewust afgewogen integrale (bestuurlijke) keuzes. De referentienormen zijn geen wetmatigheid. Bij gebiedsontwikkelingen worden de claims stap voor stap omgezet in concrete projecten. Ze bieden daarmee ook houvast in gesprekken met (ontwikkende) partijen binnen een gebiedsontwikkeling. Zonder referentienormen bestaat het risico dat te laat duidelijk wordt hoeveel en waar voorzieningen nodig zijn. Uiteindelijk draagt het richtinggevende normenkader bij aan leefbare en toekomstbestendige en veerkrachtige wijken en stadsdelen, waar het prettig leven is voor inwoners en een aantrekkelijk komen voor bezoekers.

Naast het reserveren van ruimte zijn voor het daadwerkelijk realiseren van de culturele voorzieningen ook extra middelen nodig. Daarvoor moet structurele dekking worden opgenomen in de cultuurbegroting en zijn bovendien vaak ook structurele middelen nodig voor de uiteindelijke exploitatie. Net als voor onderwijshuisvesting en mede op basis van de referentienormen stellen we ook voor cultuur een Integraal Huisvestingsplan (IHPC) op, inclusief een investeringsplanning. Een IHPC is zowel een ambitiedocument als een planningsdocument, waarmee inzichtelijk wordt welke middelen en investeringen nodig zijn om het gemeentelijk cultureel vastgoed aan de gestelde beleidsdoelstellingen te laten voldoen. Het IHPC gaat in op de bestaande onderhoudsopgave, de kwalitatieve en kwantitatieve vraagontwikkeling, en de duurzaamheidsopgave. Het op basis van het Integraal Huisvestingsplan Cultuur beschikbaar stellen van een oplopende reeks kapitaallasten vergt een apart besluit dat via een Perspectiefnota of Begroting aan de raad wordt voorgelegd. De afzonderlijke investeringsbeslissingen worden vervolgens per project aan de raad ter besluitvorming voorgelegd.

In de periode tot 2040 komt er druk te liggen op bijna alle soorten culturele voorzieningen. Voor de functies openbare bibliotheek, kunstopdium, broedplaatsen en repetitieruimte voor amateurkunst is die druk acuut. We hanteren de referentienormen voor cultuur in samenhang met de referentienormen voor andere maatschappelijke voorzieningen. En brengen die in bij de verschillende gebiedsontwikkelingen. Dan vindt een integrale afweging plaats om tot de juiste keuzes te komen in de schaarse ontwikkelruimte. De referentienormen zijn opgenomen in bijlage 2 van deze nota. De volledige rapportage met de nadere onderbouwing is een aparte bijlage bij de uitgangspuntennota.

Cultureel vastgoed

Onderdeel van het gemeentelijk vastgoed zijn de culturele voorzieningen Musis, het Stadstheater, Museum Arnhem, Luxor Live, de Groningensingel 1245, Focus Filmtheater en Rozet in de binnenstad. Het spreekt voor zich dat de gemeente daar een beheerverantwoordelijkheid heeft, maar ook investeringen in (ver)nieuwbouw (zoals in Arnhem Zuid, zie Meer cultuur in Zuid) horen daarbij. Ontwikkelingen en projecten die de komende jaren van belang zijn, zijn verdere verduurzaming van het cultureel vastgoed, de herontwikkeling van het Stadstheater, de realisatie van het cultuurhuis in Kronenburg en de herontwikkeling van de Groningensingel 1245.

Kunst in de openbare ruimte
ziet er telkens anders uit en
kan permanent of tijdelijk zijn.

Daarnaast wordt samen met de provincie Gelderland gewerkt aan de herhuisvestingsopgave van Introdans en Oostpool in de nabijheid van het Stadstheater. En er zijn er private ontwikkelingen, zoals de ontwikkeling van ShowDepot DE.GROEN.

De gemeente heeft een groot aantal gebouwen in beheer die vallen onder maatschappelijk vastgoed. De verbinding van dit vastgoed aan kunst en cultuur (presentatieruimte, werk- en oefenruimte voor zowel professionele als amateurmakers) kan beter, vinden we. Daarom willen we in het kader van een integraal accommodatiebeleid, inzetten op het optimaler gebruik van onze maatschappelijke voorzieningen.

Kunst in de openbare ruimte

Arnhem kent een lange traditie van kunst in de openbare ruimte. De openbare ruimte wordt aantrekkelijker en daardoor leefbaarder als er aandacht is voor hoe deze ruimte eruitziet. Kunst in de openbare ruimte ziet er telkens anders uit en kan permanent of tijdelijk zijn. We zien in Arnhem kunstwerken, herdenkingsmonumenten, kunst verwerkt in objecten zoals bruggen en straatstenen, *street art*, functionele kunstobjecten (toegepaste kunst) en land art. Kunst in de openbare ruimte, ook wel 'buitenkunst' genoemd, draagt bij aan de schoonheid van de stad, en geeft plekken vaak een diepere betekenis, waardoor buitenkunst ook bijdraagt aan de identiteit van de stad. Kunst in de openbare ruimte brengt kunst dicht bij de inwoners: de werken staan in de buurt en behoren tot meest toegankelijke kunstvormen, gratis en dichtbij. Een kunstwerk met voldoende zeggingskracht kan helpen in de ontwikkeling van een kritisch bewustzijn van de Arnhemse samenleving. Omwonenden worden betrokken bij het proces van de ontwikkeling van kunst in de openbare ruimte, een mooie vorm van co-creatie. Doel is dat in alle wijken openbare kunst, erfgoed of plekken zijn die bij kunnen dragen aan de wijk trots.

De gemeente heeft een stevige en proactieve rol in de ontwikkeling van de openbare ruimte en dus ook in het aantrekkelijk maken van die openbare ruimte. Bij (her)inrichting van de openbare ruimte is het belangrijk kunst in de openbare ruimte vroegtijdig mee te nemen in de planvorming, zowel bij te verplaatsen als nieuw te plaatsen kunstwerken. Onderdeel van de openbare ruimte zijn ook de aangewezen buitenlocaties voor culturele festivals en evenementen. Deze buitenpodia dragen bij aan een breed bereik van kunst en cultuur.

Acties voorzieningen en een groeiende stad

Wat doen we tot 2029?	Hoe doen we dat?	Aan welk uitgangspunt draagt deze actie bij?
We gebruiken de referentienormen voor culturele voorzieningen als richtlijn en ruimteclaim bij gebiedsontwikkelingen en stedelijke transformaties en wegen ze zorgvuldig af binnen de bredere integrale afweging van belangen en ontwikkelingen.	We laten de referentienormen voor culturele voorzieningen bestuurlijk vaststellen.	1, 2, 3
Toekomstbestendige huisvesting van onze BIS-gezelschappen (Theater Oostpool, Introdans) in de binnenstad is van belang voor onze positie als G9-cultuurstad.	Samen met de instellingen en de provincie Gelderland werken we aan een besluit over de huisvesting voor de zomer van 2025 om m.i.v. 2029 (volgende BIS-periode) nieuwe huisvesting in gebruik te kunnen nemen.	1, 3
Beter benutten van buurthuizen, wijkcentra, jongerencentra voor laagdrempelige toegang tot kunst en cultuur, zeker waar het gaat om culturele initiatieven vanuit de wijk zelf.	Ontwikkelen van een Integraal Accommodatiebeleid, waarin de mogelijkheden voor cultuur binnen het gemeentelijk maatschappelijk vastgoed worden meegenomen. Dit beleid gaat breder dan alleen cultuur, dus we zorgen dat we dit samen met sport, welzijn, onderwijs TLO en andere belangrijke domeinen ontwikkelen.	3
In samenhang met het Integraal Accommodatiebeleid en de referentienormen maken we een Integraal Huisvestingsplan Cultuur (IHPC).	We maken aan de hand van het IHP Cultuur en de daarin genoemde financiële opgave in de programmabegroting een structurele (oplopende) reeks kapitaallasten beschikbaar ter dekking van de gemeentelijke culturele vastgoedportefeuille en -projecten. Dit vergt een apart raadsbesluit.	3
We zetten proactief in op kunst in de openbare ruimte, met nu een focus op <i>street art</i> .	We verstrekken actief kunstopdrachten als gemeente en werken in het geval van <i>street art</i> met een straatcurator die muurschilderingen cureert.	6
We zetten beeldende kunst in de openbare ruimte op de agenda bij gebiedsontwikkelings-opgaven en bij de bouw, verbouw of renovatie van scholen en openbare gemeentelijke gebouwen.	We gaan de percentageregeling voor beeldende kunsttoepassing actualiseren en opnieuw bestuurlijk vaststellen.	1

A woman in a leopard print dress is holding a large check that reads 'CULTUURPRIJS ARNHEM Collectief Koppig € 5.000,-'. The check also features the Arnhem logo. The background is a blurred scene of a party or event with blue and purple lighting. A large, stylized red line drawing of a hand is visible on the right side of the page.

ARNHEM MAAKT MOGELIJK

Een sterke culturele sector

Cultuursubsidies zijn een onderdeel van het beleidsinstrumentarium dat kunst en cultuur in Arnhem versterkt. Tot 2029 houden we de structurele subsidierelaties met onze basis- en meerjarenavoorzieningen in stand. Daarnaast zijn kennisdeling in de sector (en daarbuiten) en ontmoeting belangrijk. Er is meer aandacht voor de codes in de culturele sector, omdat we diversiteit en inclusie, een veilig werkklimaat, eerlijke betaling, solidariteit, toegankelijkheid, helder bestuur en toezichthouden en duurzaamheid belangrijk vinden. Een deel van de verantwoordelijkheid hiervoor vergt inspanningen van de culturele sector, vanuit de gemeente zullen we hierbij waar nodig faciliteren. Vanaf 2029 hebben we een dynamisch subsidiehuis, waarbinnen subsidies verdeeld worden.

Uitgangspunten Arnhem maakt mogelijk

- 1 Om onze positie als cultuurstad te behouden zal de cultuurbegroting mee moeten groeien en gelijke tred moeten houden met de demografische, sociale, maatschappelijke én artistiek-inhoudelijke ontwikkelingen.
- 2 Alle spelers in de culturele sector hebben toegang tot cultuursubsidies.
- 3 Cultuursubsidies worden verstrekt op basis van heldere criteria en zoveel mogelijk op basis van een onafhankelijk en deskundig advies.
- 4 Het werken met de culturele codes is ingebed in het denken en handelen van alle culturele organisaties, instellingen en makers.
- 5 Samenwerking binnen de Cultuurregio 025 en Landsdeel Oost en met het Ministerie van OCW versterkt de positie van Arnhem in de bredere (financiële) beleidscontext.
- 6 Arnhem presenteert zich landelijk als onderdeel van één cultuurregio, waarmee we meer zichtbaarheid creëren voor cultuur in de Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen.
- 7 We hechten waarde aan onze complete culturele infrastructuur, als landelijk belangrijke cultuurstad en daarmee onze positie als G9-cultuurstad.
- 8 Feiten en cijfers zijn ondersteunend aan beleidsvorming en beleidsevaluatie.
- 9 Professionalisering en kennisdeling dragen bij aan verdere ontwikkeling en vernieuwing van de sector.
- 10 Heldere overlegstructuren en platforms binnen en met de sector, waarbij de gemeente zich opstelt als gesprekspartner, vormen de basis voor samenhang en samenwerking. Een strategische gespreksagenda, opgesteld door gemeente en culturele sector, zorgt voor een betere dialoog en onderlinge afstemming.

Een toekomstgericht en dynamisch subsidiehuis

Begrotingskaders en subsidieplafonds staan op gespannen voet met de stapeling van stijgende algemene en personele kosten, alsmede met de investeringen die instellingen in hun innovatieve vermogen willen doen. Ook zijn er verschillende nieuwe spelers binnen de culturele infrastructuur in Arnhem, waar nu in het subsidiehuis geen plaats voor is.

Dat betekent dat we kritisch moeten kijken naar het begrotingskader en naar de subsidieplafonds en criteria van onze regelingen.

We vragen van alle organisaties die in aanmerking willen komen voor een subsidiebijdrage een (meerjaren)beleidsplan en/of projectplan, dat we zoveel mogelijk laten beoordelen door een onafhankelijke en deskundige adviescommissie. We gaan werken met aangescherpte criteria die aansluiten bij de uitgangspunten in deze nota. Deze criteria zijn in ieder geval: artistieke/inhoudelijke kwaliteit, maatschappelijke relevantie voor de stad, toegankelijkheid en de bedrijfsvoering. De culturele codes zijn onderdeel van deze criteria.

We organiseren in samenwerking met de Cultuur Academy trainingen op het gebied van de geactualiseerde en nieuwe subsidieregelingen en bijbehorende criteria en codes.

Om per 2029 met een geactualiseerd subsidiehuis te kunnen werken, is het van belang nu al enkele stappen te zetten, zoals het installeren van een onafhankelijke adviescommissie. De commissie zal te zijner tijd de beoordeling van aanvragen van basis- en meerjarenvoorzieningen op zich nemen. En heeft daarbij oog voor dilemma's die spelen in de adviespraktijk. In de tussenliggende jaren is het van belang dat de commissie kennis kan maken met en zich kan verdiepen in de Arnhemse culturele sector.

De culturele codes

Wij vinden het belangrijk dat goed bestuur en werkgeverschap, transparantie, inclusie en diversiteit, sociale veiligheid en *fair pay* tot het DNA van de sector als geheel en de organisaties daarbinnen (gaan) behoren. Wij vinden het van belang dat iedereen kan meedoen. Daarom hechten we aan de toepassing van de drie culturele codes: de Governance Code Cultuur, de Code Diversiteit & Inclusie en de Fair Practice Code. Samen dragen zij bij aan een gezonde, transparante en veerkrachtige cultuursector, die de diversiteit van de stad weerspiegelt. Zo ontstaat een cultureel aanbod waarin alle Arnhemmers zich gerepresenteerd voelen en dat voor iedereen toegankelijk is.

We verwachten dat de codes tot het DNA van een organisatie gaan behoren doordat zij de culturele codes integreren in hun manier van denken en handelen. Om deze reden willen we actiever het gesprek aangaan over hoe makers en instellingen zich tot deze codes verhouden. We organiseren in samenwerking met de Cultuur Academy trainingen op het gebied van de geactualiseerde en nieuwe subsidieregelingen en bijbehorende criteria en codes. We beseffen dat het naleven van *fair pay* consequenties kan hebben voor het aanbod als het budget gelijk blijft.

Acties een toekomstgericht en dynamisch subsidiehuis

Wat doen we tot 2029?	Hoe doen we dat?	Aan welk uitgangspunt draagt deze actie bij?
Cultuursubsidies worden verstrekt op basis van heldere criteria en een onafhankelijk en deskundig advies.	We stellen de criteria voor het subsidiehuis en de -regelingen bij en hebben oog voor maatwerk.	3
We laten de meerjarenbeleidsplannen van aanvragers voor de basis- en meerjarenvoorzieningen extern beoordelen aan de hand van heldere (subsidie)criteria.	We stellen een subsidieregeling op en we stellen een onafhankelijke en deskundige adviescommissie in.	2
We zorgen dat iedereen toegang heeft tot het subsidiehuis en voor doorstroommogelijkheden. We hebben daarbij oog voor instellingen die een andere dan een artistiek/ inhoudelijke rol hebben.	We stellen de criteria voor het subsidiehuis en de regelingen bij. We ontschotten waar nodig subsidieregelingen en maken deze beter bekend en zichtbaar. Ophogen subsidieplafonds bestaande en mogelijk nieuwe regelingen.	2
De culturele codes zijn onderdeel van de beoordeling van de subsidies (in de geest van de verschillende regelingen).	De culturele codes worden integraal onderdeel van de verschillende subsidieregelingen.	4
We monitoren de invloed van stijgende kosten en andere (financiële) ontwikkelingen die van invloed zijn op de exploitatie van culturele instellingen.	Door dit onderdeel te maken van (half)jaarlijkse rapportages/ verslagen van de instellingen.	8
We realiseren lagere drempels voor aanvragers voor de regelingen amateurkunst.	We vereenvoudigen de aanvragen voor de amateurkunst.	2
In ieder geval SLAK en de Cultuur Academy krijgen in het Arnhemse cultuurbeleid een zogenaamde ondersteunende functie op het gebied van respectievelijk het ontwikkelen en faciliteren van huisvesting voor creatieven en als kennisplatform en subsidie- en kennisloket voor makers.	We bezien hoe de opdracht aan SLAK en de Cultuur Academy in het cultuurbeleid moet luiden en wat dit mogelijk betekent voor hun gemeentelijke subsidiebijdrage.	9

Samenwerken en afstemmen met andere overheden

Als gemeente werken we samen met relevante regionale, provinciale en landelijke partners aan een kwalitatieve, toegankelijke, diverse en toekomstbestendige culturele infrastructuur in heel Nederland. Rijk, provincies en gemeenten zijn hiervoor gezamenlijk verantwoordelijk en stemmen daarbij met elkaar af over beleidsprioriteiten en financiering van gezamenlijke instellingen. Afspraken daarover zijn vastgelegd in het [Cultuurconvenant 2025-2028](#).

We werken samen met Nijmegen en onze regiogemeenten binnen de Cultuurregio 025, die verankerd is binnen de Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen, en trekken ook samen op naar het Rijk. De provincie Gelderland ondersteunt de uitvoering van ons regioplan. Voor gezamenlijke positionering en lobby is tevens samenwerking binnen de G9-cultuursteden en Landsdeel Oost van belang.

Acties samenwerken en afstemmen met andere overheden

Wat doen we tot 2029?	Hoe doen we dat?	Aan welk uitgangspunt draagt deze actie bij?
We zetten in op een regionale/ landsdelige lobbyagenda en werken daarbij samen met de andere cultuurregio's en de provincies Gelderland en Overijssel in Landsdeel-Oost.	Samen en in nauw overleg met de andere betrokken overheden.	5, 6
We zorgen dat de wisselwerking tussen landelijk en lokaal cultuurbeleid goed geborgd wordt.	We zijn o.a. als G9-cultuurstad gesprekspartner van het Rijk en de Rijkscultuurfondsen voor de vormgeving van het landelijk beleid.	7
We stemmen onze aanvraagprocedures zoveel mogelijk af op die van het Rijk en de Rijkscultuurfondsen.	Subsidievoorwaarden, definities en uitvraag naar kwantitatieve gegevens brengen we zo veel mogelijk op één lijn.	5

Ander instrumentarium

Feiten en cijfers: een cultuurmonitor

Beleid baseren op feiten en cijfers is de normaalste zaak van de wereld, maar als het gaat om kunst en cultuur zijn we daar nog niet zo heel lang geleden mee begonnen. We vinden het belangrijk om ons beleid te blijven monitoren, te evalueren en bij te stellen waar nodig. Vooral natuurlijk als iets niet werkt of juist iets heel erg goed. Werken met publieksdata veel inzichten kan geven. Er wordt al veel gemeten, maar veel cijfers zijn vaak alleen op provinciaal niveau of regionaal niveau te vinden. We zijn benieuwd naar feiten en cijfers uit onze stad. Waarderen onze inwoners het cultuuraanbod? Wat vinden ze van de afstand tot de voorzieningen? Hoeveel activiteiten zijn er in Arnhem, en waar zijn ze? En zo nog veel meer. We ontwikkelen een cultuurmonitor, waarmee we nog scherper krijgen wat de effecten van ons beleid is. We hopen daarmee goed te kunnen sturen en bij te stellen.

Duurzaamheid

De inzet van Arnhemse cultuurinstellingen op het gebied van duurzaamheid sluit aan bij onze gemeentelijke ambities. We zien dit als opgave en kans. Dit gaat van vastgoed, tot transport en reisbewegingen, producties en het maakproces net als aandacht voor verhalen vertellen. Er is bewustzijn en aandacht voor en er worden maatregelen genomen, maar nog niet alle culturele organisaties hebben dit structureel in hun beleid ingebed. Dit vraagt aandacht en ondersteuning. We zorgen ervoor dat er op het vlak van duurzaam denken en handelen uitwisseling en kennisdeling is met en binnen de cultuursector.

Voor culturele activiteiten geldt net als voor evenementen (nota locatiegebonden evenementenbeleid 2021) dat bij de inzet van dieren de gemeente Arnhem een nee, tenzij beleid heeft. Het welzijn van dieren moet voorop staan. Initiatiefnemers die een culturele activiteit willen ondernemen met dieren, moeten hier altijd een vergunning voor aanvragen. De gemeente Arnhem zal dan beoordelen of deze activiteit past binnen de dierenwelzijnseisen die de gemeente stelt.

Strategische gespreksagenda (samenwerking gemeente en sector)

Om de dialoog tussen gemeente, culturele sector en het (kunstvak)onderwijs te versterken en levendig en actueel te houden, stellen we in een samenwerking een strategische gespreksagenda op. De gemeente voert de regie op deze agenda. Per onderwerp op de agenda kijken we samen hoe we ermee aan de slag gaan, waar we verantwoordelijkheden beleggen en welke overlegstructuren en gesprekspartners er dan nodig zijn. De eerste selectie van onderwerpen die aandacht verdienen zijn:

- Talentontwikkeling.
- Publieksbereik, zichtbaarheid en draagvlak.
- Huisvesting en ruimtegebruik.
- Stadsbrede programmering.
- Cultureel Ondernemerschap en bedrijfsvoering.
- Duurzaamheid.
- Toepassen van de culturele codes.
- Verbinding met andere domeinen.

De gemeente wil zelf ook verantwoordelijkheid nemen in kennisdeling, professionalisering en ontmoeting en faciliteert, in samenspraak met de sector en onder meer de Cultuur Academy, per jaar een aantal bijeenkomsten. Heldere overlegstructuren en platforms binnen en met de sector, waarbij de gemeente zich opstelt als gesprekspartner, vormen de basis voor samenhang en samenwerking.

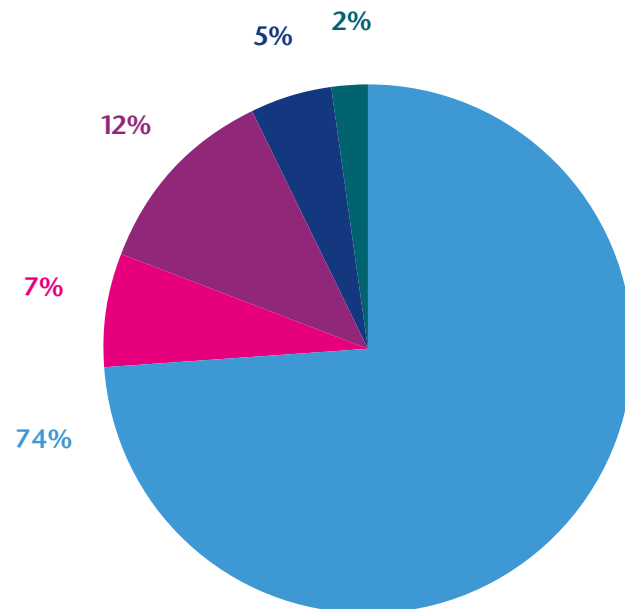
Acties ander instrumentarium

Wat doen we tot 2029?	Hoe doen we dat?	Aan welk uitgangspunt draagt deze actie bij?
We ontwikkelen een cultuurmonitor, waarmee we langjarig beeld krijgen van belangrijke aspecten van cultuur in Arnhem en de effectiviteit van ons beleid kunnen meten.	Op basis van wat we willen weten en meten, ontwikkelen we een cultuurmonitor.	8
We stellen gezamenlijk met de sector een strategische gespreksagenda op.	De gemeente is trekker van de gespreksagenda.	9
We zetten samen met de sector in op kennisdeling, professionalisering en ontmoeting.	We faciliteren bijeenkomsten vanuit de gemeente (bijvoorbeeld over het ontwikkelen en uitvoeren van meerjarenbeleid, duurzaamheid, sociale veiligheid en de culturele codes) en inventariseren in de sector welke kennis luwtes er nog zijn.	10
We streven heldere overlegstructuren na binnen en met de sector.	We maken een analyse van de bestaande overlegstructuren en bekijken, samen met de sector, waar deze structuren aangevuld dan wel verstevigd moeten worden (bijv. met andere partijen uit het veld).	9
Voor de uitvoering van de gespreksagenda, activiteiten op het gebied van professionalisering, samenwerking & ontmoeten die dan wel door de sector dan wel door de gemeente ontplooid worden zijn middelen nodig.	We stellen hiervoor een budget beschikbaar.	9, 10

Bijlage 1: Financieel kader 2025-2028

In 2025 is in de cultuurbegroting een budget van € 41,9 miljoen euro beschikbaar. Hiervan is een bedrag van € 2,0 miljoen begroot voor erfgoed. Voor cultuur is het budget van € 39,9 miljoen in hoofdlijn als volgt opgebouwd:

- Begrotingssubsidies en subsidieregelingen € 29,4 miljoen
- Specifieke budgetten € 2,7 miljoen
- Vastgoed (kapitaallasten) € 4,7 miljoen
- Vastgoed servicekosten, onderhoud en OZB € 2,1 miljoen
- Salarissen € 975k

Als we uitgaan van het financieel beleidskader bestaande uit begrotingssubsidies, subsidieregelingen en specifieke budgetten dan bedraagt het cultuurbudget per 1 januari 2025 € 32,1 miljoen. Het overgrote deel van deze middelen wordt ingezet voor de begrotingssubsidies aan onze basis- en meerjarenvoorzieningen. Daarnaast zijn er verschillende subsidieregelingen en ook specifieke budgetten, zoals voor de instandhouding en uitbreiding van onze beeldende kunstcollectie, de realisatie van een cultuurhuis in Arnhem Zuid, de vestiging van popcentrum Jacobiberg aan de Groningensingel en de opgave om meer werkruimte voor cultureel en creatief ondernemers in de stad te realiseren.

Om onze positie als cultuurstad te behouden zal de cultuurbegroting mee moeten groeien en gelijke tred moeten houden met de demografische, sociale, maatschappelijke én artistiek-inhoudelijke ontwikkelingen. Aan de hand van de referentienormen voor culturele voorzieningen hebben we inzichtelijk gemaakt hoeveel extra ruimte voor kunst en cultuurvoorzieningen nodig is vanwege de groei van de stad. Ook voor cultuur wordt een Integraal Huisvestingsplan opgesteld. Hierin wordt inzichtelijk gemaakt welke middelen en investeringen nodig zijn om het gemeentelijk cultureel vastgoed aan de gestelde beleidsdoelen te laten voldoen. Het IHPC wordt ter besluitvorming voorgelegd aan de raad.

Op 1 januari 2025 had Arnhem **169.325** inwoners en bedroeg de cultuurbesteding per Arnhemmer € 190,-.

In het kader van de in 2023 extra beschikbaar gestelde programmamiddelen voor cultuur hebben we het beschikbare budget voor de Stroomversnellerregeling opgehoogd, is de Cultuur Academy versterkt, zijn extra middelen voor breedtekunst beschikbaar gesteld en hebben we de plafonds van twee van onze cultuursubsidieregelingen opgehoogd. Deze maatregelen passen goed bij de ambities en uitgangspunten van deze uitgangspuntennota waarin het faciliteren van makers centraal staat.

Van deze programmamiddelen willen we binnen hetzelfde doel jaarlijks € 200.000,- inzetten voor acties op het gebied van ontwikkeling en experiment.

Daarnaast zijn er een aantal actiepunten die maatregelen betreffen die meer in randvoorwaardelijke zin nodig zijn, zoals het kunnen werken met een externe adviescommissie, het samen met de sector opstellen van een gezamenlijke visie op talentontwikkeling en het aanstellen van een nachtburgemeester om de nachtcultuur in Arnhem te ondersteunen. Deze maatregelen kunnen worden gedekt in de cultuurbegroting.

Begrotingen van culturele instellingen staan onder druk door onder meer stijgende lasten. Deze extra kosten kunnen vaak niet nog verder worden verlegd naar bezoekers door hogere entreprijzen te hanteren. En dat vinden wij ook niet wenselijk. Om de acties uit deze uitgangspuntennota uit te voeren, moeten we de komende jaren rekening houden met extra kosten, waaronder de meerkosten voor een eerlijke beloning in de cultuursector (*fair pay*). Bij gelijkblijvend budget betekent dit een afname van het cultuuraanbod.

Introdans, Theater Oostpool, Phion en Theater aan de Rijn dragen, naast hun landelijke taak, ook bij aan het culturele programma in de stad. We spannen ons in zodat zij hun aanbod voor en rol in de stad kunnen uitbreiden en versterken. Zo wordt hun betekenis voor de stad nog groter. Daarnaast willen we het subsidiehuis, dat piept en kraakt, breder openstellen voor een nieuwe generatie makers en voor nieuwe disciplines en genres. De uitvoering van deze acties is onder voorbehoud van beschikbare middelen.

In de periode 2025-2028 eindigt ook een aantal incidenteel beschikbaar gestelde middelen, zoals gratis cultuur voor jongeren en *street art*. Ook de extra capaciteit voor cultuur (1 fte) eindigt m.i.v. 2027. Dit heeft gevolgen voor de uitvoering van de acties. De landelijke specifieke uitkering (SPUK) impuls jongerencultuur eindigt ook in 2025. In onderstaand overzicht zijn deze incidentele middelen opgenomen.

Met dit raadsvoorstel worden de Referentienormen voor Culturele Voorzieningen in de gemeente Arnhem vastgesteld. Het vaststellen van deze referentienormen heeft geen directe financiële consequenties. Mede op basis van de referentienormen wordt een integraal huisvestingsplan voor culturele voorzieningen opgesteld. In dit plan zal inzichtelijk worden gemaakt welke middelen en investeringen nodig zijn om het gemeentelijk cultureel vastgoed aan de gestelde beleidsdoelstellingen te laten voldoen. Het op basis van het Integraal Huisvestingsplan Cultuur beschikbaar stellen van een oplopende reeks kapitaallasten vergt een apart besluit dat via een Perspectiefnota of Begroting aan de raad wordt voorgelegd. De afzonderlijke investeringsbeslissingen worden vervolgens per project aan de raad ter besluitvorming voorgelegd.

We willen het subsidiehuis breder openstellen voor een nieuwe generatie makers en nieuwe disciplines en genres.

Financieel overzicht

		2025	2026	2027	2028
A.	Beleidsprioriteiten waarvoor aanvullende middelen noodzakelijk zijn. De uitvoering hiervan is onder voorbehoud van beschikbare middelen				
A.1.	Extra budget voor Arnhems aanbod BIS-instellingen podiumkunsten en nieuwe toetreders		400.000	400.000	400.000
A.2.	Lastencompensatie en meerkosten <i>Fair pay</i>		500.000	500.000	500.000
B.	Aflopende maatregelen in periode 2025-2028				
B.1.	<i>Street art</i>	70.000	70.000	70.000	0
B.2.	Gratis cultuur jongeren en Gratis bibliotheek voor jongeren tot 24 jaar	200.000 65.000	200.000 0	0 0	0 0
B.3.	Gratis bezoek Museum Arnhem	200.000	0	0	0
B.4.	Extra capaciteit afdeling cultuur (1 fte cultuur t/m 2026)	100.000	100.000	0	0
B.5.	Bijdrage Platform Amateurkunst Arnhem	45.000	0	0	0
B.6.	SPUK Jongerencultuur	295.000	0	0	0
C.	Uitvoering via apart besluit				
C.1.	Opnemen van een oplopende structurele reeks kapitaallasten op basis van een Integraal Huisvestingsplan Cultuur.		nmb	nmb	nmb

Bijlage 2:

Referentienormen culturele voorzieningen

Voorziening	Ambitie voor voorziening	Referentie norm / dichtheid	Gemiddelde maatvoering per voorziening (m² bvo)	Toelichting en /of aandachtspunt	Huidige druk op de voorziening	Indicatieve opgave tot 2040 (m² bvo)
Openbare bibliotheek	Het volwaardig kunnen uitvoeren van de vijf wettelijke WSOB taken en bijbehorende maatschappelijke functie	1 per stadsdeel en 1 per TLO-gebied ('Rozetje'). 0,35 per 10.000 inwoners / 315 m² per 10.000 inwoners (solitaire locaties)	900 m² voor een solitaire locatie	- Elk stadsdeel (Centrum, Noord en Zuid) een eigen bibliotheek met een bredere kunsteducatie en maatschappelijke functie. - Voor elke TLO-gebied wordt een afweging gemaakt voor een wijkfunctie / 'rozetje' als onderdeel van een andere maatschappelijke functie.		1.800 m²
Podium	Een divers aanbod voor verschillende doelgroepen met plek voor zowel nationale als lokale instellingen	1,2 zaal per 10.000 inwoners / 1.140 m² per 10.000 inwoners	865 m² per zaal	- Sturen op toevoeging buiten het centrum - Meer cultuur in Zuid (o.a. mogelijke toekomstige cultuurlocatie/meer programmering in Zuid en podium Jacobiberg). - Toevoegen meer staanplaatsen / concertzalen - Afmeting loopt uiteen per type podium en doelgroepen (Concertgebouw – Concertzaal – Theater) - Meer vlakke vloeren die inspelen op de behoefte van jonge makers		2.595 m²
Filmhuis	-	0,3 zaal per 10.000 inwoners / 120 m² per 10.000 inwoners	400 m² per zaal	- Momenteel één aanbieder. - Faciliteren van de extra behoefte als uitbreiding van Focus of een nieuw filmhuis (buiten het centrum). Kan ook incidenteel.		400 m²
Kunst podium	Een divers aanbod voor verschillende doelgroepen met plek voor zowel nationale als lokale instellingen	0,4 kunstopia per 10.000 inwoners / 55 m² per 10.000 inwoners	140 m² per kunstopia	- Blueyard constateert een achterstand voor plekken waar beeldende kunstenaars hun werk kunnen presenteren. - Sturen op het versterken van programmering en locaties buiten het centrum. - Toevoeging aan de diversiteit en ecosysteem van Arnhem.		280 m²
Ateliers en broedplaatsen	De gemeente Arnhem wil werkruimte faciliteren voor de groeiende creatieve sector in de stad.	3,5 broedplaatslocaties per 10.000 inwoners	65 m² per atelier, gemiddeld 8 – 9 ateliers per broedplaats/atelierpand van 550 m²	- Balans tussen permanente en tijdelijke beter betaalbare locaties. - Als placemaking in gebiedsontwikkelingen, maar ook behoefte aan permanente plekken om een community op te kunnen bouwen. - Afwisselend van kleinschalige atelierpanden tot grootschalige bedrijfsverzamelgebouwen met ook andere inhoudelijk gelieerde bedrijvigheid. Blueyard constateert een gedragen behoefte aan grootschalige panden, waar plaats is voor ontmoeting en cross-disciplinair werk. - Ondersteunende faciliteiten in of nabij panden (expositie, podium, horeca). Door het open karakter van panden kan de verbinding met de wijk worden opgezocht. - Diversiteit aan type panden voor diverse groepen makers (beeldend kunstenaar, dans, theater, etc.).		7.150 m² Bij behoud van de huidige voorraad.
Repetitie- en lesruimte voor amateurkunst	Voldoende en goed bereikbare repetitie- en lesruimten voor amateurkunst voor de inwoners van Arnhem	0,24 locaties per 10.000 inwoners	Ca. 1.000 m² per locatie (met daarin meerdere oefenruimten/zalen)	- Wachtlijsten bij huidige locaties zitten vol. - Blueyard adviseert voor cultuurparticipatie duurzame, zichtbare en toegankelijke plekken in de wijk. - Stadsdeelverzorgend. Spreiding over de stad wenselijk. - Nabij of in combinatie met expositieruimte en podia. - Vind ook plaats op scholen en andere (gemeentelijke) accommodaties.		2.000 m²
Kunst in de openbare ruimte	Bij nieuwe ontwikkelingen wordt 1% en 1,5%-regeling KIOR gehanteerd	18 kunstwerken per 10.000 inwoners	N.v.t.	Dit is 1% of 1,5% van de totale investeringskosten bij ontwikkeling van maatschappelijk vastgoed en grote infrastructurele projecten. Draagt bij aan het versterken van de identiteit en herkenbaarheid van wijken en buurten.		n.v.t.

Bijlage 3: Subsidiehuys

Basisvoorziening	Meerjaren-voorziening	Artistieke producties, evenementen en festivals (deelregeling 3)	Culturele producties, evenementen en festivals (deelregeling 2)	Stroomversneller	Amateurkunst
• Musis & Stadstheater Arnhem • Rozet • Museum Arnhem • Luxor Live • Focus Filmtheater Arnhem • Gelders Archief	• Instellingen die makers en kunstenaars faciliteren (4) • Instellingen die (landelijk van belang zijn in de profilering van Arnhem als cultuurstad (6 • Posttheater, Willemeen (2)	Artistieke programma's	Incidentele culturele projecten van zowel professionals als amateurs	Opstartsubsidie voor initiatieven. Uitgevoerd door Cultuur Academy	(1) Regeling amateurkunst (verenigingen) (2) Subsidie productie en presentatie amateurkunst
Meerjarig Begrotingssubsidie	Meerjarig Begrotingssubsidie	Meerjarig (2 of 4 jaar) Maximaal € 60.000	Maximaal € 10.000	Maximaal € 3.000	(1) Maximaal € 4.500 (2) Maximaal € 10.000
Plus/minus €24.000.000	Plus/minus € 2.400.000	€ 890.000 (per jaar)	Jaarlijks plafond van plus/minus € 340.000	Jaarlijks plafond van plus/minus € 100.000	(1) Jaarlijks plafond van plus/minus € 183.000 (2) Jaarlijks plafond van € 62.000

ARNHEM *MAAKT*
ARNHEM *MAAKT MEE*
ARNHEM *MAAKT RUIMTE*
ARNHEM *MAAKT MOGELIJK*

